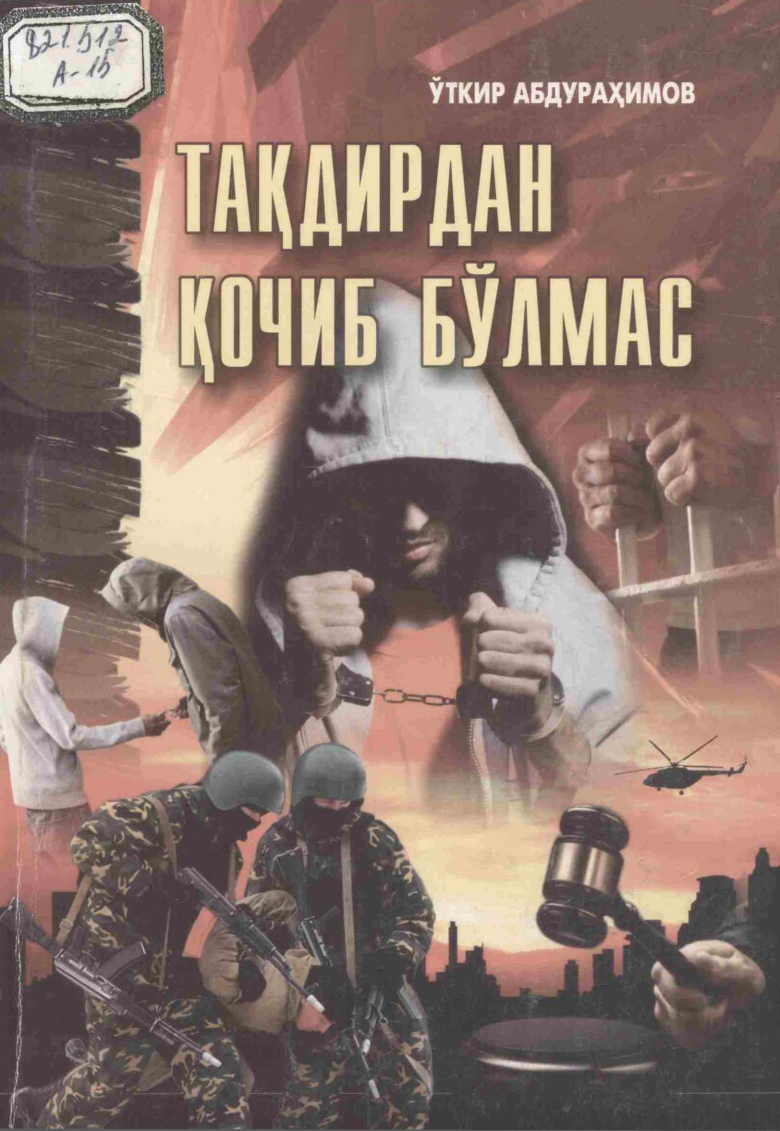

821.512
А-15

ЎТКИР АБДУРАҲИМОВ

ТАҚДИРДАН ҚОЧИБ БЎЛМАС

УДК: 821.512.133-31

ББК: 84(5Ў)6

A15 **Абдурахимов, Ўткир.**

Тақдирдан қочиб бўлмас: / Ў. Абдурахимов; тақризчи Н. Каримов. – Тошкент: «Noshir» нашриёти, 2018. – 408 б.

ISBN 978-9943-369-96-2

ББК 84 (5Ў)6

УДК: 821.512.133-31

Тақризчи:

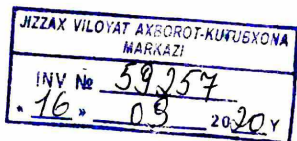
Наим Каримов,

филология фанлари доктори, профессор

Ўткир Абдурахимовнинг ушбу асарида ўзбек адабиёти томонидан ҳали «ишланмаган» мавзу қаламга олинган – Халқаро полиция (Интерпол) фаолияти ёритилган.

Шу ҳам муҳимки, асарнинг бош қаҳрамони, «Интерпол» ходими Эркин Пўлатов муаллиф ижодий ҳаёлотига маҳсули эмас, бугунги кунда соғ-омон яшаб турган замондошимиз, юртдошимиздир. Миллати ҳам – ўзбек.

Романда ҳозирги замоннинг муаммоларидан бири – наркотик моддалар ҳамда қурол-яроғ савдоси билан ноқонуний шуғулланаётган жиноятчилар тўдасининг фош этилиши жуда қизиқарли ва ҳаяжонли тарзда ҳикоя қилинадики, бу унинг китобхонлар томонидан севиб ўқилишини таъминлайди.

ISBN 978-9943-369-96-2

© «NOSHIR» нашриёти, 2018.

© Ў. Абдурахимов, 2018.

Ўткир Абдурахимов 1948 йил Тошкент шаҳрида хизматчи оиласида туғилган.

Самарқанд қишлоқ хўжалиги институтини тамомлаган.

1980–1990 йилларда Афғонистон Республикасига агрозоовет-товарлар етказиб бериш бўйича масъул вазифада ишлади ва бу ўлка ҳамда у ердаги муҳожир ватандошларимиз билан яқиндан танишди. Мазкур таассуротлар асосида «Фироқ водийсида» асарини ёзиб, чоп эттирди.

1999–2003 йилларда ҳукумат идораларида масъул вазифаларда хизмат қилди.

2003 йилдан бери «Мадад» суғурта агентлигининг Тошкент вилояти филиалида директор вазифасида хизмат қилмоқда.

*Хизмат бурчларини адо этиш вақтида ҳалок бўлган
халқаро полиция ходимларига бағишланади.*

СЎЗ БОШИ

Ўтқир Абдурахимовнинг «Тақдирдан қочиб бўлмас» романи тўғрисида

Мустақиллик йилларида адабиёт оламида рўй берган воқеалар орасида бир ҳолат биз, адабиётшуносларни, айниқса, ҳайратга солади. Бу адабиётдан, бадиий ижоддан узоқ соҳа кишиларининг роман ва қиссалар, шеър ва драмалар ёзишидир. Тақриз қилинаётган асар муаллифи ҳам мустақиллик даврига қадар турли соҳаларда хизмат қилиб, бирорта ҳам бадиий асар ёзмаган. Лекин у катта ҳаётий тажрибага эга киши бўлганлиги учун сўнгги йилларда бир эмас, бир нечта романлар ёзди. Ва бу романлар бир-биридан узоқ мавзуларга бағишланганлиги билан каминани ҳайратга солади.

Тақриз этилаётган роман «Тақдирдан қочиб бўлмас» деб номланган. Унинг мавзуси ХХІ аср вабоси – наркомания ва шу даҳшатли иллатнинг жаҳон бўйлаб кенг авж олишига сабабчи бўлган наркотранзит ва наркобизнес илдизларини очиб ташлашга бағишланган. Кўрамизки, муаллиф ўзининг янги асарида ҳозирги даврнинг энг муҳим муаммоларидан бирига қўл урган.

Асарнинг шу мавзудаги бошқа асарлардан, хусусан, Россияда пайдо бўлаётган романлардан ва телесериаллардан фарқли томони шундаки, унда тасвирланган воқеаларнинг барчаси реал

хаётда рўй берган. Асар қаҳрамонлари хаётда ўз прототипларига эга. Шунинг учун асарни ҳужжатли роман деб аташ тўғри бўлади.

Романнинг бош қаҳрамони Эркин Пўлатов афғон уруши йилларида ҳам, кейинчалик гиёҳванд моддаларнинг Афғонистон ва Тожикистон ҳудудлари орқали дунёнинг бошқа мамлакатларига етказиб берилишига қарши олиб борилган хайрли ишларда ҳам фаол иштироқ этган ва шу жараёнда ўз жонини аямаган, миллионлаб кишиларнинг хаётини сақлаб қолишга интилан мард ва олижаноб инсон сифатида намоён бўлади. Бу том маънода ҳозирги даврнинг қаҳрамонларидан бири.

Муаллиф ана шу тарзда ўз асарида ҳозирги даврнинг муҳим ижтимоий, иқтисодий ва маънавий масалаларини кўтариш билан бирга чинакам қаҳрамон сифатида шаклланган реал кишини ҳам асарга бош қаҳрамон этиб танлаган.

Асарда тасвирга олинган воқеалар Афғонистон, Тожикистон, Россия, Франция, Германия, Голландия сингари турли хорижий мамлакатларда кечади. Муаллиф гарчанд бу мамлакатларда бўлмаган эса-да, хаётий материални чуқур ва пухта ўрганганлиги туфайли тасвирнинг тўла ҳаққонийлигига эришган. Бу унча-мунча қаламкашнинг қўлидан келмайдиган ишдир.

Асар профессионал ёзувчи томонидан ёзилмаганлиги сабабли унда бадиий ва услубий нуқсонлар йўқ эмас.

Аммо шу нарса муҳимки, яхши асар яратилган. Асарнинг оддий китобхонларга манзур бўлиши каминада шубҳа уйғотмайди.

Қани энди Ўзбекистон телевидениеси катта имкониятларга эга бўлса-ю, шу асар асосида кўп серияли телевизион фильмни яратса...

*Наим Каримов,
филология фанлари доктори,
профессор*

МУАЛЛИФДАН

Азиз тарих ва адабиёт ихлосмандлари!

Дастлаб Сизга Халқаро полиция ҳақида бироз тушунча берсак.

Ушбу халқаро ташкилотнинг тарихи 1923 йилнинг 7 сентябрида Австрия пойтахти Вена шаҳрида «Халқаро жиноий ишлар бўйича комиссия»нинг ташкил топиши, низомининг тасдиқланиши, «Австрия полицаи» президенти Иоганн Шобернинг унга раҳбар этиб тайинланишидан бошланган. Комиссияга ўшанда ўттизта давлатдан расмий равишда 57 киши аъзо бўлиб кирган эди.

Ташкилот 1924–1926 йиллари Амстердамда, Берлинда, Венада ўз анжуманларини ўтказди. Бу бўлғуси Интерпол¹ ташкилотининг пойдевори эди. Комиссияга аъзо бўлган давлатлар ўз ҳудудларида содир бўлган барча жиноятлар, уларни содир этган жиноятчилар ёхуд гумон қилинганлар ҳақида комиссияга мунтазам маълумот берар, олинган маълумотлар бу ерда махсус таҳлилчилар томонидан умумлаштирилиб, халқаро ҳамжамиятга хавф солувчи жиноятчиларга халқаро қидирув эълон қилинарди. Бу мамлакатлар ўз ҳудудларида қўлга олинган жиноятчиларни жиноят содир этилган давлатларнинг расмий вакиллари топишарди.

Бу халқаро идора ташкил қилингандан сўнг Англиянинг «Скотланд Ярд», Франциянинг «Сюрте Насиональ» ва қатор Европа давлатлари полицияларининг ишлари фаоллашди, кўплаб жиноятлар очилиб, ижрочилари ватанларига расмий равишда қайтарилди.

Бугунги кунда Халқаро полициянинг тузилганига ва юқори самарадорлик билан фаолият олиб бораётганига қарийб 87 йил бўлди. Кейинчалик, халқаро полициянинг низомлари тўла шаклланди. Унда бу ташкилотнинг ҳар қандай сиёсий жараёнларга аралашмаслиги, фақат жаҳон ҳамжамиятига хавф солувчи жиноятларга қарши курашиши қайд этилган. Унинг ваколати доирасига гиёҳванд моддаларни ўстириб, чет элларга транзит

¹ Халқаро полиция.

қиладиган, ноқонуний қурол-яроғ савдоси билан шуғулланадиган жиноятчиларга, геноцидга¹, террористик ҳаракатларга қарши курашиш каби вазифалар киритилди. Халқаро полиция БМТнинг Хавфсизлик Кенгашига ҳисобот берадиган ташкилотга айлантирилди. Халқаро полицияга кириш учун БМТга аъзо бўлган давлатлар шу мамлакатнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралари билан биргаликда фаолият олиб бориб, жаҳон афкор оммасига хавф солувчи жиноятларни умумлаштириб, уларга қидирув эълон қилар, Гаага трибунали эса уларни суд қилиб, жазони ўташга ҳукм қиларди.

Бу борада Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг қатор самарали ишлар амалга оширилиб, «Интерпол» идорасининг Тошкентдаги шуъба бўлинмаси фаолият олиб бормоқда.

Асар қаҳрамонлари ҳам мана шу жараёнда фаол қатнашган, ўз вақтида жиноятчи тўдаларни фош этишга ҳисса қўшган халқаро полиция ходимлари бўлиб, камина воқеаларни бироз умумлаштириб ифода этганман. Шундай бўлса ҳам, эшитган-кўрганларим, ўқиб-ўрганганларим асосида мазкур хизмат фаолиятида фидойилик кўрсатган мард, жасур йигитлар (уларнинг орасида ҳамюртларимиз, миллатдошларимиз ҳам бор) ҳаётини ёритиш, улар кўрсатган жасорат намуналари билан китобхонларни таништиришни лозим топдим. Агар, бу масалаларни ёритишда қандайдир ноаниқликларга йўл қўйган бўлсам, адабиёт ихлосмандлари узримни қабул қилгайлар деган умиддаман...

---

¹ Иркий таҳқир, таъкиб, қирғин қилиш.

I ФАСЛ ЎТГАН ДАҲШАТЛИ УМР

Булбулнинг тонгги ноласи палатада ётган уч ярадорни беихтиёр уйғотиб юборди. Улардан бири энди уйку тўғрисида сўз ҳам бўлмаслигини тушуниб, палата деразаларини очди. Сўнгра соатига қараб, ҳали нонуштага анча вақт бор эканлигини билди-ю, шифокорлар тайинлаган энгил машқларни бажара бошлади. Машқларни бажариб бўлиб, шундоқ палатадаги душга кириб, мириқиб чўмилди. Кўкраги, баданидаги жароҳат битиб, қизариб қолган, кечагина ҳарбий врачнинг кўрсатмаси билан ҳамшира унинг бинтларини олганди. У ярадор бўлганидан бери бирор марта ҳам яйраб чўмилмаганини эслаб:

– Нима бўлганда ҳам бир ювиниб олай, – деб ўзига гапирганини ҳам сезмай қолди.

Шериклари ҳам аллақачон уйғонишган, аммо ҳали ўринларидан кўзғолмагандилар. Айниқса, мужоҳидлар снайперининг ўқи тегиб, қорнидан ярадор бўлган Эркин Пўлатовнинг жароҳати оғир бўлиб, подполковник Бродский унинг ошқозонини учдан икки қисмини кесиб олиб ташлаган, у энди-энди фақат суяк овқатлар истеъмол қила бошлаганди. Палатадаги яна бир ярадор – Мишин оёғидан жароҳат олган бўлиб, ўк унинг болдир суягини қийма-қийма қилиб ташлаган. Уни ҳам Бродский операция қилди, суякларининг зарарланган қисмини олиб ташлаб, жарроҳлик спица¹лари билан маҳкамлади, энди яна олти ойдан сўнг Мишинни қайта жарроҳлик курсисига ётқизиб, спицаларни олиб ташлаши зарур эди.

Бродский бир куни уларнинг палатасига кириб:

– Бўлди, йигитлар! Сиз учун жанговар ҳаёт тугади. Энди тинчроқ иш истайверсангиз ҳам бўлади, – деб айтганди.

Душдан чиққан катта лейтенант Муродилла Аминов шерикларининг уйғонганини кўриб:

– Юз-қўлларни чайиб, бир тоза ҳаводан нафас олиб келмай-мизми? – деб мурожаат қилди. Бу сўзлар асосан Эркинга қара-

¹ Спица, жарроҳлар суякни қотириш учун ишлатадиган ингичка пўлат симлар. Улар хромланган бўлиб, ҳеч қачон занг босмайди.

тилган эди, чунки Анатолий Мишиннинг ҳали қўлтиқтаёқ билан юришига ҳам рухсат йўқ.

Март ойи бўлишига қарамай, ҳали ўрмон ёкаларида қорлар тўлиқ эриб кетмаган, лекин баҳор ифори уфуриб турибди. Енгил шабада ҳамхоналарни очиқ ҳавога таклиф этаётгандек ойна пардаларини хилпиратади.

– Мени яна ёлғиз ташлаб кетасанларми, – деди Мишин. Бу сўзларни эшитган Муродилла дархол палатадан чикиб кетди-да, орадан бироз вақт ўтгач, ногиронлар аравачаси билан қайтди.

– Сени ҳам ташқарига олиб чиқамиз, аммо рухсат то врачлар келгунча тегди, – деди.

Госпиталь биноси куюқ ўрмонлар ичида жойлашган. Бир вақтлар «Альфа» Давлат хавфсизлиги кўмитасининг машғулот лагери бўлган бу ерда спорт майдончалари, олдин йигирма беш, кейин эса эллик ўринли госпиталь биноси, ошхона, озиқ-овқат, кийим-кечак омборлари ва ҳоказолар жойлаштирилганди. Госпиталь ва бошқа бинолар автоном электр энергияси, иситиш қозончалари билан таъминланган, бунинг учун махсус электрогенераторлар¹ мавжуд бўлиб, уларнинг иккитасигина ишлатилар, қолган олтитаси заҳирада эди. Аммо, улар ҳам махсус ўрамалар билан ёпилган бўлса-да, қандайдир ўттиз сонияда ишга туширишга ҳозир қилиб қўйилган. Шу сабабли, ҳарбий жарроҳлар кун ва туннинг ҳар қандай вақтида ҳам ярадорларга жарроҳлик ёрдами кўрсатишга қодир эдилар.

Ўрмон ҳавоси шунчалик тоза ва беғубор эди-ки, нафас олган сари кишининг тани-жони яйрар, кўнгилда ғубор, гард қолмасди. Муродилла аравачани итариб бораётир. Аста гурунглашиб, ўрмон четига етганларини ҳам пайқамай қолишди. Сухбат мавзуси қайта-қайта ҳарбий хизматдан бўшатирилганларидан кейинги ташвишларга бориб тақалар эди. Учовлари ҳам бундан сўнг ҳарбий хизматга яроқли эмасликларини аллақачон билишган, армия сафидан бўшаганларидан сўнг қандай ишлар билан шуғулланиш ҳақида бош қотирмоқда эдилар. Мишин ҳарбий чегара офицери, Олма-отадаги чегарачилар ҳарбий мактабини

¹ Электр токи ишлаб чиқарувчи махсус мосламалар.

битирган, Эркин ва Муродиллалар эса Витебск ҳарбий десантчилар ўқув юртини тамомлашган.

Сўнгра ҳалок бўлган ва бедарак кетган қуролдошларини ёдга олдилар. Беихтиёр, афғон тоғ-қирларида ҳалок бўлган, ном-нишонсиз йўқ бўлиб кетган сафдошлари кўз олдиларидан ўта бошлади. Бу эса кўнгилларига яна ғашлик солди, хаёллари паршон ҳолда ортга қандай қайтиб келганликларини ҳам билмай қолдилар.

Ўшанда даҳшатли уруш, у ерда кўрган-кечирганлари уларнинг тафаккурларини тамоман бошқа тарафга буриб юборган, аммо ҳарбий сифатида буйруқларни бажаришга, ичган қасамларига содиқ бўлишга мажбур эдилар. Бунинг устига афғон ерларида бўлганларида Ҳақ таоло ҳақида кўпроқ ўйлайдиган, бутун борлиқнинг ҳақиқий эгаси борлигига қайта-қайта имон келтирадиган бўлишди.

Инсон чорасиз қолганда, албатта Худони эсларкан. Ҳозир Эркиннинг ёдига бир воқеа тушди. Одатда мужоҳидлар кичик-кичик гуруҳларга бўлинган ҳолда партизан жанги олиб боришар, бунга асосий сабаб тоғ шароити бўлса, иккинчи тарафдан советларнинг вертолётлари катта гуруҳларга кўпроқ қирон келтирарди. Унинг десантчи-штурмчи взводи мусулмон батальони қошида ташкил бўлган, асосан Ўрта Осиёлик солдат ва офицерлардан иборат, командири эса андижонлик Ҳабиб Ҳайтов эди. Бу взвод Панжшер тоғларининг Парандех уездида мужоҳидларнинг деярли бир ротаси қуршовига тушиб қолди. Ноиложликдан жангга киришга мажбур бўлишди. Рация орқали ёрдамга вертолётларни чақиришди, аммо мужоҳидлар тобора уларни қисиб келишар, орқага ҳам, олдинга ҳам йўл йўқ, ҳамманинг юрагида ваҳима, гўёки, шу ерда паймоналари тўладигандек... Вертолётлар етиб келавермас, бу аҳволда қандайдир ўн-ўн беш дақиқаларда жанг тақдири ҳал бўлиши ҳеч гапмасди.

Шунда, Эркин:

– Ё, Аллох, – деди-ю, кўз олдида бир ёруғлик пайдо бўлганини пайқади.

Мужоҳидлар икки тарафдан уларни қуршовга олиб, батамом қириб ташлашга ҳаракат қилишаётганди. Эркин бир маҳал қа-

раса, қўлида гранатомёт пайдо бўлиб қолибди, афтидан ҳалок бўлган солдатнинг қўлидан тортиб олган бўлса керак. У мужоҳидлар томонга битта снаряд йўллади, буни кўрган рақиб тоғ-тошлар ортига ётиб олди. Эркин эса вазиятдан фойдаланиб, аскарларини ҳужумга бошлади ва взводни куршовдан олиб чиқди. Тахминан беш дақиқада тўртта вертолёт етиб келди ва мужоҳидларни ракета билан, пулемёт ўқлари билан сийлаб, тирикларни ҳамда ҳалок бўлган тўрт кишининг жасадини олиб чиқиб кетишга муваффақ бўлди.

Ана шу оғир жангда ўттиз икки кишилик взводдан бор-йўғи ўн икки одам тирик қолган, уларнинг ҳам деярли барчаси енгил яранганди. Взвод Жаббал-Уссараждаги қароргоҳга қайтиб келди.

Бу Эркиннинг биринчи марта ана шундай омонсиз жангга кириши эди, тўғри, қисқа-қисқа жанглар тез-тез бўлиб турар, аммо бунақа тўқнашувларда устунлик ҳамма вақт советлар тарафида бўларди.

Мужоҳидлар уларни «дахрийлар» деб аташарди. Эркин ва унинг сафдошлари бу каби тўқнашувларнинг тобора авж олиб бораётганига мужоҳидлар онгида шаклланган шунақа тушунчалар ҳам сабаб бўлаётганини идрок эта бошлашганди. Чунки, Афғонистон халқи совет кўшинларини аввалига жуда хурсандчилик билан кутиб олмаган бўлсалар-да, ҳарҳолда қаршилик у қадар кучли эмасди, то баҳор бошлангунча нисбатан тинчлик, барқарорлик ҳукм суриб турди. Аммо, бу заминга кирган кўшинларнинг аксарият қисми мусулмон ҳисобланса-да, Аллохнинг буйруқларини бажармаслиги, Афғонистонда ҳам дахриёна тартиб-интизомлар ўрнатилиши мумкинлиги кўпчиликни жиддий ташвишга сола бошлади. Маҳаллий диндорлар томонидан олиб борилган ташвиқотлар «жиход, ғазоват» сингари урушларга олиб келди, буни энди нафақат совет раҳбарлари, балки ана шу урушда жонини фидо қилаётган зобит ва аскарлар ҳам тушунмай қолдилар. Бу заминда ислом дини мафқураси теран илдиз ёйган, ҳар бир инсон етти ёшдан масжидларга бориши, Аллоҳга сиғиниши, ҳайит байрамлари ва жума намозларини жомеъ масжидларида ўқиши қадим-қадимдан одат тусига кирганди...

Бу палатада ва қўшни хонада ётган бир неча ярадорлар совет қўшинлари генерал Громов бошчилигида 1989 йил 15 февралда Афғонистон тупроғини тарк этганларидан кейин ҳам деярли бир ойга яқин муддат ичида шу ўлкада қолишга мажбур бўлган аскар ва зобитларнинг вакиллариدير. Улар Бадахшон орқали Панж дарёсидан моторли қайиқларда Тожикистонга ўтишганди.

Қўмондонлик уларнинг зиммасига ханузгача кўпчиликка сир бўлган вазифаларни қўйди, аммо мужоҳидлар томонидан кучли ўққа тутилган рота аскарларининг деярли ярмини бой бериб, Афғонистондан зўрға чиқиб кета олди. Капитан Эркин Пўлатов зиммасига юкланган ҳарбий вазифа Бадахшон пойтахти Файзобод шаҳридан деярли 120 километр узокликда жойлашган бир қўрғонни таг-туғи билан портлатиб юборишдан иборат эди. Қўмондонликнинг гапига қараганда, бу қўрғонда мужоҳидларнинг Тожикистон республикасига ёриб киришлари учун зарур бўладиган қурол-яроғ, снаряд, мина, ўқ-дорилар омборхонаси жойлашган. Албатта, мужоҳидларни бундай имкониятдан маҳрум қилиш даркор эди. Манзил, у ерга олиб борадиган йўллар аниқ белгилаб берилди.

Десантчилардан иборат уч взвод ҳарбий вазифани бажаришга киришишларидан олдин, Эркин Пўлатовни Панж чегара заставаси командири капитан Артем Иванов билан учраштиришди. Икки капитан зарур бўлган тақдирда бир-бирларига ёрдам қўлларини чўзишга сўз беришди. Бу ерда қандайдир мавҳумлик борлиги Эркиннинг хаёлидан кетмасди. Нима учун вертолёт ва штурмчи самолётлар билан қўрғоннинг кулини кўкка совириш мумкин бўлган ҳолда аскарлар ҳаётини хавф остига қўйиш керак?

Топшириқ бераётган полковник бунга шундай жавоб берди. Эркин унинг штаб офицери, махсус бўлим¹ бошлиғи эканлигини биларди. Чунки, батальонга келиб ҳарбий хизматни бошлаганида, дивизия штабида у билан учрашган, хизмат хонасига олиб кириб, анча пайт бошини ҳар хил муаммолар билан қотирганди ҳам...

---

¹ Ҳар бир қисмда ҳарбий контрразведка ходимлари бўлиб, улар душман томонидан юборилган жосусларни аниқлаш ва бошқа ишлар билан шуғулланадилар.

– Уруш тугаганлиги ҳақидаги шартномага имзо чекилган, шу сабабли, бизлар бу вазифани самолёт ва вертолётлар орқали амалга ошира олмаймиз. Унинг устига у ерда Тожикистонга ёриб кириш учун қурол-яроғ омборхонаси борлиги яқинда маълум бўлди, шунинг учун бу вазифани амалга ошириш ҳақида қўмондонликдан махсус буйруқ келди. Жанговар операцияда қатнашган зобит ва аскарлар ҳукумат орденлари билан мукофотланадилар, аммо қўрғон, у ердаги мужоҳидлар ими-жимиди таг-томири билан йўқ қилиниши керак.

– Қўрғон қандай кучлар билан муҳофазаланган?

– Маълумотларга қараганда, қўриқчилар сони ўттиздан ошмайди, хизмат қилувчилар сони ҳам шундан ортик эмас, – деб жавоб берди полковник.

– Ҳўп бўлади, кетишга ва ҳарбий вазифани бажаришга руҳсат этинг, – деди капитан.

– Сизга ишонаман, капитан, – деди полковник ва сўзини давом эттириб. – Энди эса шахсий таркибнинг ҳарбий, комсомол ва партия билетлари, орден ҳамда медалларини топширишингиз керак. Огоҳлантириб қўяй, бирорта одамингиз мужоҳидлар қўлига тирик ҳолда асир тушиб қолмасликлари зарур, бунинг учун ҳамма чораларни қўришингиз керак, тушунарлими, ротний?

– Десантчилар ҳеч қачон тирик асирга тушмайдилар, ўрток полковник, – деди Пўлатов.

– Буни биламан, лекин огоҳлантириб қўйиш менинг вазифамдир. Мабодо, жанг пайтида бирортаси оғир ярадор бўлиб, олиб чиқиб кетишнинг иложи бўлмаса...

– Бундай ҳолга асло йўл қўймайман, десантчилар ҳаётлари хавф остида қолганда ҳам, ярадорларни олиб чиқиб кетишади, бунга амин бўлишингиз мумкин, – деди Пўлатов.

– Мен сизга ишонаман, капитан, аммо ҳарҳолда...

– Ҳарҳолда деган нарса бўлмайди, уларни соғ-омон олиб чиқиб кетишга ҳаракат қиламан, – деди яна қайсарлик билан Эркин.

Полковник кириб келган лейтенантга:

– Ҳозир бориб, шахсий таркибнинг ҳужжатларини қабул қилиб олинг-да, штабга топширинг, – деб топшириқ берди...

Капитан взвод командирларини йиғиб, бу заминда бўладиган сўнги жангга ҳозирлик кўра бошлади. Тоғ оралиғида жойлашган кўрғонга киши билмас бориш мушкул, чунки бу ерлар уларга нотаниш, ҳар қадамда учраб қолиши мумкин бўлган овчи, чўпонлар дарҳол мужоҳидларга хабар бериб, операция режаларини барбод қилишлари эҳтимолдан холи эмас. Вертолётлар эса ё Абдурашид Дўстум кўмондонлигидаги кучларга берилган, ёки олиб чиқиб кетилган, шу сабабли кўрғонгача бўлган масофани яёв юриб ўтишдан бошқа илож йўқ. Унинг устига, маҳаллий кишилардан бирорта йўл бошловчи берилмади, бироқ бу капитанни ажаблантиргани йўқ, бу операциянинг ниҳоятда сир тутилиши кераклиги унга аён эди. Армия фуқаролик муассасаларидан шуниси билан фарқ қиладики, бу ерда буйруқ муҳим аҳамиятга эгадир, буйруқ бўлдики, уни ҳар қандай муҳокамасиз, талофотларга қарамай бажариш зарур.

Файзободдан Қуйи Панжгача бўлган масофа 120 километр, унинг учдан икки қисмигача бронетранспортёрлар олиб бориб қўяди, шу ернинг ўзидаёқ улар портлатиб юборилади, рота эса дарё орқали қайиқларда кечиб ўтиб, Тожикистон худудига киради. Кўрғон чегарадан бор-йўғи саккиз чакирим нарида жойлашганлиги харитадан кўриниб турар, ундан ташқари, полковник унинг тасвири туширилган расмларни ҳам тақдим этган, бу ерларда кўрғоннинг яккалиги, ундан бошқа иморатлар йўқлиги ҳақида огоҳлантирганди. Зарур бўлган тақдирда чегарачилар ёрдамга келишларини айтиб қўйган ҳам эди. Топширикни қай тарзда бажариш масаласини муҳокама қилишда чегарачиларнинг вертолётда Бадахшонга учиб келган 9-застава командири капитан Артем Иванов ҳам қатнашди, чунки бу ерлар уларга анча-мунча яхши таниш, маслаҳатлари аскотиши мумкин.

– Хўш, капитан... Кўрғон олдида билдирмасдан қандай бориш мумкин, ҳозир ҳамма гап шунда бўлиб турибди, – деди катта лейтенант Муродилла Аминов.

– Агар кун ёруғида ҳаракат қилсангизлар, – сўз олди Иванов, – операциянинг муваффақияти хавф остида қолади, шунинг учун мана бу тоғлардан ўтиб бориш зарур.

У шундай деб харитага юзланди. Барчалари харитага қараб, у чизиб кўрсатган чизмага эътибор билан тикилишди.

– Бу ерларда маҳаллий аҳоли деярли йўқ. Фақат овчилар ва чўпонлар учраб туради, аммо улар ҳам ҳозир бу ерларга чиқишмайди, чунки қорлар эрмаган, тоғ йўллари кўчкилар билан тўсилган. Бу эса вазифани бажаришингиз учун яхши имконият. Фақат бу тошлардан юриш анча машаққатли... Яна бир марта айтаман, мана шу чизикдан чикмай борасизлар, акс ҳолда мана бу, мана бу ерларда қишлоқлар бор, одам гавжум.

Шу вақт капитаннинг космик телефони жириглаб қолди, у хонадан чиқиб, кимлар биландир деярли ўн дақиқа гаплашди ва кириб:

– Мен бир взвод билан сизларга ёрдамга келаман, бошлаб боришга топширик олдим. Панж дарёсида ўн бешга яқин қайиқ кутиб туради. Кўрғон атрофида юрганлар вақтидан олдин билиб қолмасликлари учун улар биз жангга киришимиз билан дарёнинг бу бетига ўтиб, кутиб туришади, акс ҳолда бирортаси кўриб қолиши мумкин, – деди.

Икки капитан ҳеч нарса демай бир-бирларининг қўлларини сиқиб қўйишди, ана шу қўл олиш кифоя бўлиб, гап-сўзга ҳожат қолмаганди. Ҳамкорлик, дўстлик, бири-бирига ҳар қандай вазиятда ҳам ёрдамга келиш ҳарбийлар ичидаги удумга айланган. Вазифа аниқланиб, взвод командирлари ва чегарачилар капитани бир дастурхон атрофига йиғилишди. Овқат ҳали тайёр эмас экан, Аминов дастурхонга спирт тўлдирилган фляжка қўйди. У одам сонига қараб крушкаларга спиртни қуйгач:

– Афғон тупроғидаги сўнги жанг учун, – деб кўтариб юборишди. Шундан кейин Артем:

– Ротний, – деди. – Панж дарёсининг оқими ниҳоятда шиддатли. Аммо мана бу жойда дарё сунъий тўсиқлар, нисбатан баланд қоялар билан ўралган. Натижада сув шу ҳисобига кўтарилиб, йиғилади, сўнгра тошлардан ошиб ўтаркан, жарликка оқиб тушадиган шаршара ҳосил қилади. Фақат мана шу ерларгагина моторли қайиқларни келтириш мумкин. Мана бу жой – сойнинг энг тор жойи, ўша ерда менинг аскарларим трослар ёрдамида кечув ҳозирламоқдалар, чегарачиларимиз шу ердан ўтиб, тайёр

бўлиб турадилар. Шартли сигнал бўлиши билан мана бу ерга чиқиб, бизга қўшиладилар. Взвод командири – катта лейтенант Анатолий Мишин.

– Жуда соз, – дейишди десантчилар.

Чегарачиларда спутникли телефонлар бўлиб, интенсив алоқа олиб бориладиган бўлса, уларнинг аккумуляторлари қуввати 7–10 кунга етарди. Улар чақчақлашиб ўтиришар экан, водийлик ошпаз Муқимжон икки лаганда ош сузиб келди. Олти кишига икки лагандаги ош кўп эди, бироқ қўлларини артганларга ҳам ошатилиб, еб юборилди. Шундан сўнг капитан Иванов бир взводни жангга тайёрлаш учун ўз заставасига учиб кетди...

Қоронғи тушгач, учта бронетранспортёрга ўтиришиб, Файзобод шахрини тарк этишди. Ҳозирча маҳаллий ҳукумат расмий давлат ихтиёрида, аммо кишлоқлар эса мужоҳидлар қўлига аллақачон ўтиб кетганди. Тахминан, йўлнинг учдан икки қисми ўтилгач, рота аскарлари ҳарбий рюкзакларини олишди, увишиб қолган оёқларини ёзишиб, бир сафга тизилишди. Марш¹ни бошламасдан олдин рота командири:

– Ҳар бир взводнинг ораси юз метр бўлиши керак, маршни ана шу тарзда давом эттириб борамиз. Сафдан чиқиш, чекиш, бирор нарсани ёқиш, фонарларни ишлатиш қатъиян ман қилинади. Привал² мана бу жойда бўлади, тушунарлими, десантчилар? – деб кўрсатма берди.

Марш бошланишидан аввал уларни олиб келган уч транспортёр соляркали латта билан ҳўлланди ва бир ўнгирга итариб, портлатиб юборилди. Энди яёв кетишлари керак, чунки бундан буёғи ўрмон ва тоғ-тошлардан иборат эди. Десантчилар қурол-яроғларни, гранатомёт, қўл пулемётлари, улар учун махсус тайёрланган АК–74 автоматлари, граната, мина ва копчикларни олиб, ҳарбий сафарни бошлаб юборишди. Олдиндаги ўн бир кишилик кўрикчилар гуруҳига прапоршик Семенов бошчилик қилиб кетди. Чегарачилар капитани ва рота командири унга йўлни тўғри топишда адашмаслиги учун компас ва харитани бериб:

¹ Марш, яъни ҳарбий сафар, жанговар вазифани бажариш учун йўлга чиқиш.

² Ҳарбийлар тилида тўхташ жойи, дам олиш манзили.

– Агар ҳеч қандай хавфни сезмасангиз, маршни давом эттираверасиз, мабодо бирор тўсикқа, ёйинки фавкулудда ходисаларга дуч келсангиз, дарҳол ўша ерда тўхтаб, бизга посылный¹ юборинг, тафсилотларини аниқлагандан сўнг, сафарни давом эттирамиз. Зинҳор–базинҳор сигнал ракеталари отманг, унда ўрмонда ҳарбийлар борлиги вақтидан олдин маълум бўлиб қолади, тушунарлими прапоршик?!

– Тушундим, бажаришга ижозат беринг! – деди Семенов.

– Рухсат...

Чегарачилар капитани бир взводни тайёрлаш учун ўз қароргоҳига қайтди. Рота маршни давом эттириб борар, ҳозирча ҳеч қандай хавф сезилмас, тоғли жой бўлганлиги учун нафас олиш қийин эди. Аммо, десантчилар бундай ҳолатга аллақачон кўникиб қолишган, Афғонистон тоғ-қирларида юравериб, бу шароитлар уларга синашта бўлиб кетган.

Рота одамлар умуман юрмайдиган, куюк арча дарахтлари билан қопланган ўрмон сўкмоғи орқали кетиб бормоқда. Ҳар замонда кишки уйқудан энди турган айиқларнинг дахшатли ҳайқириқлари эшитилиб қолади, тунги кушларнинг қийқириқлари кулоқка чалинади.

Ниҳоят тонг пайтида рота белгиланган манзилга етиб борди. Бу ерда уларни бир взвод билан Анатолий Мишин кутиб турарди. Чегарачилар бу манзилларни яхши билганлари учун ва бошқа қисқа йўллар билан десантчилар ротасидан деярли ярим кун олдин келишган, ҳатто атрофларни разведка қилиб, қайси ерларда қишлоқлар борлигини ҳам аниқлаб қўйишганди.

– Бирор тасодиф бўлмадими? – деб сўради Артем.

– Йўқ, йўқ, сен чизиб берган чизикдан чиқмай, омон-эсон етиб келдик, – деб жавоб берди Эркин.

– Яхши, энди бизнинг вазифамиз кўрғонга яширинча бориб олиш ва лаънати таг-туғи билан йўқ қилиш. Лекин, унга етиб боргунча бир қишлоқни айланиб ўтиш керак, бу эса деярли беш чақиримли йўл. Қишлоқни мана бу ердан айланиб ўтамиз,

¹ Посылный, ҳарбийларда шундай иборат бўлиб, қўлиб маълум “чопа” дегани.

чунки унга якин бориб бўлмайди, итлар сезиб қолса, қишлоқни оёққа турғизади... Бронетранспортёрларни нима қилдинглар?

– Жарликка итариб, портлатиб юбордик, маҳаллий аҳолидан ҳеч ким уларни кўргани йўқ, – деди Эркин.

– Жуда соз, ҳозир имкони борича тезроқ бу ердан кетиб, кўрғоннинг орқа тарафидан чиқадиغان сўқмоққа етиб олайлик, сўнг дам оламиз. Кечаси разведка қилиб, координатларни аниқлаймиз-да, бу лаънатини қандай қилиб портлатиш ҳақида маслаҳатлашамиз. Десантчиларингга буйруқ бер, ўрнидан кўзғолишсин, чунки бу жойлар хавфли, чўпонлар, овчилар, хатто маҳаллий аҳоли юрадиган йўл, бирор одам кўриб қолиши мумкин.

Десантчилар индамай сафга туришиб, юкларни кўтаришди-да, маршни бошлашди. Олдинга яна прапоршик Семенов чиқиб, разведкачиларни бошлаб кетди. Орадан беш дақиқа ўтмай, бутун шахсий таркиб чегарачилар взводи ҳам қўшилган ҳолда йўлга тушди. Ой йўлни ёритиб борар, шу туфайли аскарлар бирор тўсиқ олдиларидан чиқса, айланиб ўтиб кетишарди. Беш километр масофани ўтиш худди эллик чақирим йўл босгандек оғир бўлди. Уруш туфайли ўрмоннинг бу чеккаларига одамлар келмай қўйишган, шунинг учун сўқмоқ йўллар ҳам чангалзор бўлиб кетган, бу ғовларни болта билан чопиб, йўл очишга тўғри келди. Ниҳоят ҳолдан тойиб, кўзланган манзилга етиб боришди. Аскарлар шу даражада чарчашган эдики, манзилга етган ҳамоноқ, чириб бораётган бултурги хазонлар устига йиқилишди.

Иккала капитан харита устига эгилишиб, жанговар вазифани қандай қилиб бажариш ҳақида бош қотира бошлашди. Кун анча ёришиб қолганлиги сабабли атрофга, яширин секретларни¹ қўйиш ҳақида Муродиллага топшириқ бериб, у бошлиқ бўлинма таркибига чегарачиларни ҳам киритишди, чунки улар бундай шароитларда яширининг усулларини десантчиларга нисбатан яхши ўзлаштиришган. Аскарлар қарийб беш юз қадам ерга секретлар жойлаштириб, атрофни кузатиш ишларини бошлашди. Жанговар вазифани бажариш учун кўрикчилар сони, каерлар-

¹ Секрет – ҳарбийча яшириниш усули.

га жойлаштирилгани, қандай қуроллар билан қуроллангани, кўрғоннинг харитаси, қаерлардан ҳужум уюштириш, портлатгич моддаларни қайси заиф ерларга ўрнатиш мумкинлигини аниқлаш албатта зарур эди. Чунки берилган буйруқ кўрғонни батамом йўқ қилишдан иборат эди.

Десантчилар ва бир взвод чегарачилар донг қотиб ухлаб ётишар, ҳатто берилган тушенкаларни ҳам очиб ейишга мажоллари қолмаганди. Бироздан сўнг Эркин Пўлатовнинг ҳам кўзлари юмила бошлаганини кўрган Артем деди:

– Капитан, бироз ҳордиқ чиқариб олиб, сўнгра муҳокамани давом эттирармиз, барибир мияга ҳеч қандай фикр келмаяпти.

– Менинг ҳам миям ғовлаб кетди, бироз дам олмасак бўлмайди шекилли, – деди Эркин ва десантчиларнинг плаш-палаткаси-га¹ ёнбошлади.

Икки соатлик уйқудан бардам бўлиб турган иккала капитан ва бошқа командирлар йиғилишиб, яна харита устига энгашишди. Пировардида, аввал кўрғон атрофларини синчиклаб кузатиш, қўриқчиларнинг сони, қуроллари, алмашилиши соатлари, дарвоза ва ҳоказоларни ўрганмасдан туриб, ҳужум қилиш оқибатли чиқмаслиги ҳақидаги мулоҳазалар устун келди ва разведка қилишга бирлашган бир взводни жалб этишга қарор қилишди. Бу иш катта лейтенантлар Муродилла Аминов, чегарачилардан эса Анатолий Мишинга топширилди. Улар бирлашган взводни олиб, йўлга тушишди.

Икки кунлик кузатувлардан сўнг, улар қайтиб келишиб, командирларига ахборот беришди.

– Энг хавфли томони, – деди Мишин, – кўрғон атрофи – ёлғизоёқ сўқмоқ, машина йўлидан бошқа ҳаммаёқ – бари пиёдаларга қарши миналар билан муҳофазаланган. Сўқмоқ билан йўл эса мунтазам равишда қўриқчилар назоратида, аммо бирорта секретга дуч келмадик. Афтидан улар кўрғонга ҳужум уюштириш ҳеч кимнинг хаёлига келмайди, деган фикрда бўлсалар керак. Кўрғон дарвозаси олдида вишка² бор, унда кундузи битта, тунда эса икки

¹ Қор-ёмғирдан сақланиш учун шинел, гимнастёрка устидан ёпиб юриладиган брезент кийим.

² Посбонларнинг ёғочдан қурилган минораси.

киши навбатчилик қилар экан. Бешта аскаримиз дарахт устига чиқиб, дурбиндан кўрғонни кузатишди ва уни схематик равишда қоғозга тушириб олишди. Навбатчилик вақтида кўрғонга иккита юк машинаси келди, ундан қандайдир шиша идишлардаги юклар туширилди, шундан кейин машиналар қайтиб кетди. Қўриқчилар сони тахминан ўттиз кишидан иборат, ундан ташқари, оқ халатли бир қанча одамларни кўрдик, хуллас бу ерда нари борса 50–60 киши бор. Қўриқчилар кундуз кунлари ҳар тўрт, кечаси эса уч соатда алмашинади. Кечаси қўшалок, кундузи эса якка-якка постлар бўларкан. Уларнинг ўрни чизмага туширилган. Мана бу иморат, афтидан, маъмурий бино бўлса керак, чунки у ерга одамлар кириб чиқишаётганининг шоҳиди бўлди. Келган ҳайдовчилар ҳам шу ерга кириб, қандайдир хужжатларни топшириб чиқишди. Қўриқчилар хонаси дарвоза олдида, уни камуфуляж¹ кийган, соқолли одам алмаштиради. Бизнинг таклифимиз шундай: кўрғонни айланиб ўтиб, дарвозага қарама-қарши тарафдан кириш керак, бунинг учун эса сапёрлар то ўша жойгача бўлган ерларни миналардан тозалашлари зарур. Бундан ташқари, кўрғонда иккита енгил «УАЗ – 469» ва бир қанча отлар бор.

Капитанлар ахборотни ўзаро муҳокама қилиб, сўнгра Муродилланинг фикрини сўрашди.

– Кўрғонни айланиб ўтиш эмас, балки унинг ғарб тарафидан бориб, ҳужум ташкил этиш керак. Чунки, биринчидан, кўрғон деворлари ўрмонга жуда яқин. Иккинчидан, кўрғонга тўсатдан ҳужум қилиш ҳам бефойда, чунки ўнга яқин кўриқчи ит бор, булар бир акиллаб берса, ҳамма оёққа туриши мумкин. Агар бу ерлар миналардан тозаланса, дарахтларни пана қилиб, шамол шимоли-ғарб тарафга эсаётган пайтда кўрғонга яқинлашиш имкони туғилади. Лекин, бунинг бир муаммо тарафи мавжуд, кўрғонга етиб бориш учун жарликдан, жарлик бўйлаб оқиб ўтадиган сойдан ўтиш керак. Ундан ташқари, кўриқчиларнинг бор диққат-эътиборлари йўл ва сўкмокка қаратилган, бу ерда муҳофаза чизиги анча бўш, атиги икки одам бор, уларни зарарсизлантириш биз учун қийин иш эмас, – деди Муродилла.

¹ Баргранг ҳарбий кийим, ўрмон худудларида яшириниб юришга қулай имконият яратади.

– Ҳа, ҳа, буни бир жиддий мулоҳаза қилиш керак экан, – деди Эркин. У барча офицерларни ва прапоршик Семеновни таклиф этишга топширик берди. Офицерлар Муродилланинг фикрини қўллашиб, операцияни худди шу усулда амалга оширишга келишишди.

Десантчилар гуруҳидаги сапёрлар дарҳол олдинги марраларга чиқиб, миналарни зарарсизлантиришга киришиб кетишди. Бунинг асосий қулай томони шунда эдики, хужум учун танланган йўналишга пиёдаларга қарши миналар қўйилгани учун, ҳеч ким бормас, посбонларнинг нигоҳи асосан йўл ва сўқмоққа қаратилган эди. Унинг устига қалин ўрмон бу ишни амалга оширишга қулайлик туғдирди.

Сапёрлар деярли бир кунда қўрғонга олиб борувчи йўлларга қўйилган ҳар беш метр масофадаги миналарнинг запалларини олиб, зарарсизлантиришди. Миналар шатранж усулида ўрнатилган, уларни топиш анча мушкул бўлди.

Шундан кейин, Эркин шахсий таркибга яхши дам олишга буйруқ берди.

Соат тунги ўн иккиларда у «ҳарбий ҳолат» эълон қилиб, десантчи ва чегарачилардан ташкил топган қўшма взводни жанг чизиғига чиқиш учун бошлаб кетди. Олдинда сапёрлар йўл бошлаб боришди, уларнинг ортидан аскарлар эргашишди. Улар товуш чиқармай, ҳаракат қилишиб, жарлик ва сойлиқдан ўтишди-да, бир амаллаб қўрғон олдига етиб келишди. Бунга ҳам деярли икки соат вақт сарф бўлди.

Эркин сўқмоқ йўл ва трассада катта лейтенантлар Абдувалиев ва Мамедовлар бошлиқ йигирма чоғлик жангчини муҳофазага қолдирди. Уларга қуйидаги жанговар вазифани қўйди:

– Биз қўрғонга хужум қилган пайтимизда, кимдир шу йўл билан чиқиб кетишга ҳаракат қилса, уларни автомат ўқлари билан кутиб оласиз. Чунки қўрғонда иккита енгил автомашина, бир қанча отлар борлиги ҳақида разведкачилар маълумот беришди. Уларнинг бошлиқлари албатта қочиб қолишга уринадилар, бирортаси чиқиб кетса, ёрдамчи кучларни олиб келиши мумкин.

Ўрмон оралаб бориб, қўрғонга яқинлашдилар.

Кўрғон замонавий услубда қурилган қалъалардан бўлиб, деворлари устига тиканли симлар ўрнатилган, ҳар жой-ҳар жойга эса консерва банкалари осиб қўйилган. Ҳозирча итлар уларни пайқамади шекилли, акиллашмаётир, чунки шамол тескари тарафга қараб эсаётибди. Вишкада икки кўрикчидан бири сергак, иккинчиси эса қулоқчинини бошига қўйиб, афтидан пинакка кетган. Эркин десантчиларга найза-пичоқларни тайёрлаб туришни тайинлаб, мерганларга кўрикчиларни нишонга олиш ҳақида топшириқ берди. Улар товуш чиқармайдиган асбобларни мерганлик милтиғига жойлаб, мўлжалга ола бошлашди. Эркин уларга:

– Миясидан уринглар, агар ярадор бўлсалар, вақтидан олдин тўполон кўтариб юборишлари мумкин, – деди.

– Хотиржам бўлинг, ўртоқ капитан, «ғик» этган товуш чиқаришга улгуришмайди.

Дарҳақиқат, орадан бир дақиқа ўтмай, иккала кўрикчи ҳам шилқ этиб тушишди. Шу пайт итлардан бир нечтаси вовуллашиб, кўрикчилар вишкаси тарафга югуришди. Мерганлар уларни мўлжалга олиб, бирин-кетин ота бошлашди. Десантчилар дарҳол кўрғон деворлари устига бушлатларини ёзиб, штик-ножлар билан тиконли симларни қирқишга тушдилар.

Энди, операциянинг махфийлиги қолмаган, шиддатли ҳужум билан кўрғонни забт этиш зарур эди. Бир неча десантчи сержант Қулиев бошчилигида кўрғон томига арконлар ёрдамида чиқишиб, қалъадагиларни автоматдан ўққа тутишди. Уларга қўйилган вазифа ҳар бир жонли, ҳаракат қилаётган нишонларни ўққа тутиш эди. Шу пайт кўрғон устидаги томга қурилган ярим доирасимон уйчанинг туйнуғи очилиб, ундан базукининг¹ учи кўринди. Мужоҳид ҳужум қилаётганларни нишонга ола бошлаганини кўрган бир десантчи штик-ножни унга қаратиб отди, чунки унинг гавдаси эшик тавақасидан бемалол кўриниб турганди. У бир ихраб, томга ётиб қолди. Десантчи базукини олиб, кўрғон остида ҳимояланаётганларга қарата ўқ узди. Кўрғон ичидан камуфуляж кийган соқолли одамлар югуриб чиқишар, автоматларидан ҳужум қилаётганлар томонга қараб ўқ отишар

¹ Базуки, яъни гранатомёт.

эди. Тўсатдан қилинган ҳужум уларга қирон келтирди. Аммо, десантчи ва чегарачилар ҳам талофот кўришмоқда.

Қалъа деярли ишғол этилди. Шу пайт икки енгил автомашинада бир нечта одам дарвозадан чиқиб кетишга улгурди, аммо улар орадан беш дақиқа ҳам ўтмай гранатомётлар ўтига дуч келишди, портлашларнинг акс-садоси кўрғонгача етиб келди. Бу Абдувалиев ва Мамедовларнинг бўлинмалари жангга кирганлигидан далолат берарди. Капитанлар вақтни ўтказмай, омборхоналарга миналарни ўрната бошлаш ҳақида сапёрларга топширик беришди. Бу миналар маълум муддатдан сўнг портлайдиган хусусиятга эга эди.

Аммо, Эркин ҳар қанча қидирса ҳам курол-яроғ омборхонасини топа олмади, кейинроқ эса бу ерда қандайдир сирли тадқиқотлар олиб борилишига ишонч ҳосил қилди. Чунки, катта бир хонага кирганида, колба, мензурка, штативлар ва унга нотаниш бўлган ускуналарга кўзи тушди. Асир олмаслик ҳақида топширик бўлганлиги учун, у ердагиларнинг барчаси кирилиб бўлган, сўраб-суриштириш энди кеч эди.

Каттагина ертўлани очиб кўришганда, фақат озик-овқат захираларини топишди: қопларда ун, шакар, хумларда эса ўсимлик мойлари.

«Бу қандай сир-асрор бўлди, – хайрон эди Эркин, – қани курол-аслаҳа омбори? Бу ерда уруш билан, тажовуз билан боғлиқ ҳеч нарса йўқ-ку...»

Ўйлаб ўтиришга вақт йўқлиги учун, дарҳол портлатиб юборишга қарор қилишган пайтда эса, лейтенантлар Абдувалиев ва Мамедовларнинг бўлинмаси томондан гранатомёт, автоматлардан отилган ўқларнинг шовқини эшитилди. Лекин, кўрғонда снаряд, мина, патронлар йўқлиги учун қутилган даражада портлаш рўй бермади, атроф фақат димоғни беҳузур қиладиган дуд билан қопланди. Кўрғон икки қисмдан иборат бўлиб, иккинчи тарафида бу ердагиларни сут ва гўшт маҳсулотлари билан таъминлаш учун бир неча қорамол, юзга яқин қўй, учта от сақланар экан. Ундан ташқари бир қанча сим тўрлар билан тўсилган қафаслар бўлиб, ҳар бирида бир жуфтдан укки бор экан. Бу ернинг хизматчилари жанг бош-

ланиши билан ўрмон ичига яшириниб олганлар шекилли, топишнинг иложи бўлмади.

Капитанлар кўрғонга хужум қилган аскарларни заҳирада қолдирилган бўлинмаларга ёрдамга бошлаб кетдилар.

Улар айна пайтида етиб боришди, ўрмон ичидан чиқиб келган мужоҳидлар жангчиларни исканжага олаётганларида орқадан зарба беришди. Мужоҳидлар:

– Аллоху акбар! Аллоху акбар! – деб хужумга ташланишаётганди.

Улар десантчиларни ўраб олишга ҳаракат қилишар, ҳар қандай талофатга ҳам қарамай қуршовга олиб, батамом қириб ташлашга аҳд қилишгани сезилиб турарди. Кучлар нисбати ҳам тенг эмас эди. Бу мужоҳидларнинг анча йирик қисми бўлиб, камида мингга яқин кишидан иборат эди. Улар ортиқча шовқин-сурон қилмасдан, укув билан ўраб келишар, сардори жанг кўравериб, суяги қотиб кетган зобитга ўхшарди.

Мана шу жангда чегарачилардан ўн икки одам, десантчилардан эса ўн тўққиз аскар йўқотилди. Қайиқлар ёнига зўрға етиб боришди. Десантчилар ярадор бўлган капитан Пўлатов, Аминов ва Мишинларни тезликда мотори юриб турган энг яқин қайиққа ўтқизишди, ўзлари эса тобора сиқиб келаётган мужоҳидларга қарата ўқ узишда давом этишди. Лейтенант Абдувалиев ва прапоршик Семеновлар қўл пулемёти ўти билан уларнинг йўлларини тўсиб, қайиқларга десантчи ва чегарачиларнинг чиқиб олишларига имкон яратиб беришди. Бунгача ўзлари ҳам жароҳат олишди, шундан кейингина бир амаллаб сўнгги қайиққа чиқиб олишга муваффақ бўлишди. Шу жангда деярли десантчилардан ярмидан ортиғи, чегарачилардан эса уч кишидан бошқа ҳамма турли жароҳат олиб, ярадор бўлишди.

Мужоҳидлар билан бўлган сўнгги жанг Эркин Пўлатов ва Артем Ивановлар учун ана шундай талофатли якунланди.

Бу мудҳиш кўрғонда бўлган жанг орадан бир неча йиллар ўтгач, акс-садо берди.

Тожикистонга ўтгач, ярадорларни зудлик билан АН–14 самолётига ўтқазиб, Балашихадаги госпиталга олиб келишди ва муолажаларни бошлаб юборишди. Шу ерга штабдан бир

офицер келиб, уларга орден ва медаллар топшириб, капитан Пўлатовни майор, катта лейтенантлар Аминов ва Мишинларни капитан унвонлари билан табриклаб кетди. Ҳалок бўлганлар хотирасини ёдга олишиб, оз-оз «олишди» ҳам, майор Пўлатов фақат стаканни уриштириб қўйди, чунки унга ҳозир ичиш мумкин эмасди. Сўнгги жангда қаҳрамонлик намуналарини кўрсатган аскарлар нима сабабдан мукофотга тақдим қилинмаганлигини сўраган Пўлатовга штабдан келган зобит шундай жавоб қилди:

– Майор, сиз яхши тушунишингиз керак: ахир уруш расман тўхтатилган бўлса, шундан кейин қандай жанговар операция бўлиши мумкин? Шунинг учун, бу жангни ёддан чиқаринглар, бўлмаган деб ҳисобланглар.

– Кечирасиз, подполковник, ана шу жангда мен ўн тўққизта, чегарачилар эса ўн иккита аскардан жудо бўлишди. Қандай эсдан чиқариб бўлади буни? Тегшли мукофотларни беришларингизни талаб қиламан, – деди Пўлатов.

– Мени маъзур тутасиз, майор, юқорининг фикри шунақа. Бизлар тақдимнома ҳам берган эдик, афсуски, Генштаб бундай ҳарбий операция бўлмаган, десантчилар ва чегарачилар ҳеч қандай жанговар топшириқни бажармаганлар, 15 февралдан бошлаб, Афғонистонда бирорта совет солдати ёки офицери қолган эмас, деб тақдимномаларни инкор этишди. Шундай бўлгач, биз нима қила олардик, – деб жавоб берди.

– Кечирасиз, бизлар жанговар буйруқни бажараётганимиздан Генштаб беҳабар қолиши мумкинми? Нега инкор этадилар, – деди ҳайрон бўлганича Пўлатов.

– Бизларни таажжублантирган нарса ҳам шу-да... Лекин илож қанча, ҳеч қандай мукофот бўлмайди... Хўп, ҳозирча хайр, бу масала билан яна қизиқиб кўраман, бирор натижа чиқаза олсам, келиб хабарини берарман, жаноби офицерлар, – деди ҳазиломуз подполковник.

У кетгач, Эркин ҳар қанча уринса ҳам унинг исми-шарифини эслай олмади.

– Муродилла, дивизия штабидан келган подполковникнинг фамилияси қандай эди?

– У сен билан гаплашди. Исми-шарифини айтмади шекилли, агар айтган бўлса ҳам, сенга айтгандир, бизларга ҳеч нарса демади.

– Менга айтгандек бўлувди, аммо эслай олмаяпман, Козловмиди, Козленокмиди... Генштабга борганимда фамилиясини айтишим керак, ахир бу сўнги жанг ҳақида қандайдир ахборот бўлиши керак-ку?

«Госпиталдан чиққандан кейин албатта Генштабга кириб, суриштираман, охирги жанг учун бериладиган давлат мукофотларини талаб этаман, бу ишни ҳалок бўлган биродарларим, жаҳаннамдан омон чиққан ва ярадор бўлган сафдошларимнинг олдида юзим ёруғ бўлиши учунгина қиламан,» деб аҳд қилиб қўйган Эркиннинг тушига бот-бот кўрғоннинг сим тўрларида сақланаётган уккилар кирар, нега шунча кушларни бир жойга йиғдилар экан, деган савол сира хаёлидан кетмас эди.

Кунлар шу тарзда ўтаверди, яралар битиб кетди, фақат ушбу жангларда ҳалок бўлган йигитларни эслашдек жароҳат бир умр сақланиб қолди.

Бир ойма яқин госпиталда бўлган ярадорларга Балашихадаги Давлат хавфсизлик қўмитасига қарашли оромгоҳга йўлланма берилди. Сабаби, ҳарбий хизматга яроғсиз бўлиб қолган бу йигитларни аввал яхшилаб даволаб, сўнгра захирага йўлланма бериш керак эди. Чунки, жанг кўрган, қон кечган бу одамларнинг руҳий ҳолатларини таклаш керак, акс ҳолда бундан буён ҳаётда ўз ўринларини топа олиш жараёни жуда мушкул кечиши турган гап. Уларнинг аксарияти уйқусизликка чалинган, айримлари эса ухлаётган чоғларида босинқирайдиган бўлиб қолишган, баъзилари ҳатто даҳшатли тушларни кўриб:

– Взвод, хужумга! – деб ўринларидан туриб кетишар, ўзларини худди жанг ичида юргандек ҳис қилишар эди. Афғонистонда бўлиб қайтган баъзи аскарларнинг ҳатто ақлдан озганлари, ичкиликка берилганлари, бир хиллари эса жонларига қасд қилганларини Эркин ҳар замонда ўз солдатларидан эшитиб қоларди. Баъзилари жиноий тўдаларга қўшилиб, жиноятлар содир қилардилар. Чунки, бу одамлар қонни кўравериш, раҳмсиз бўлиб кетишган, ҳаётда ўз ўрнини топа олмаслик,

ноумидлик уларни ҳар кўчага бошлар эди. Уларнинг ҳар қандай қуролни ишлатишни билишлари эса барчага аён, қўлида қуроли бор инсон эса, маълумки, бошқалардан ўзини устун ҳисоблайди...

Майор ва капитан бир хонага жойлашишди, аммо эртаси куни Мишин уларнинг олдига келиб:

– Мен санаторийдан кетмоқчиман, бу ерда дам олиш ўрнига, жинни бўлиб қоламан, – деди.

– Нега?

– Биринчидан шеригим туни билан уйку бермади. Бошидан ярадор бўлган, сал калласи айниб қолганми... Иккинчидан қовуғи бўшашиб кетган экан, ҳаммаёқни шиптирни ҳиди босиб, нафас ололмай қолдим. Бош врач муовинидан бошқа палата сўрасам, йўқ деб айтди. Шунинг учун, уйга – Сибирга кетаман.

– Менга қара, бизнинг хонага чиқсанг-чи... Битта кроват кўямиз, ётаверасан. Ҳозир бош шифокорнинг олдига кириб, сўраймиз, менимча йўқ демайди, – деди майор.

– Сизларга оғирлигим тушмайдими?

– Э, қандай гап бўлиши мумкин, бирга госпиталда ётдик, бу ерда ҳам бирга бўламиз, – деди Эркин.

– Раҳмат, дўстларим, – деди ўз қувончини яшира олмай Мишин. Улар биргалашиб санатория бош шифокорининг хизмат хонасига йўл олишди. Бош шифокор ҳарбий бўлмай, фуқаролардан экан, ёзув машинкаси олдида ўтирган котиба қиз кириб, айтиши билан, уларни куттирмай қабул қилди ва масалани гап-сўзсиз, орқага сурмай ҳал қилиб берди. Хуллас, уч қуролдош бир палатада дам олишадиган бўлишди.

Сихатгоҳда турли тренажёрлар ўрнатилган хоналар, кинотеатрлар, ўттиз ўринли ҳаммом, кутубхона, югуриш машқлари бажариладиган, масофалари ўлчаб қўйилган йўлақлар мавжуд. Кечки овқатдан сўнг теварак-атрофдан ёш қизлар ракс кечаларига келишади, хуллас дам олиш марокли ўтарди.

Иккинчи куни улар тиббий кўрикдан ўтказилиб, йўлланма муддатини икки баробарга кўпайтириш ҳақида қарор қабул қилинди. Аминов бошқа палатада ётган қуролдошлари билан доимий мулоқотда бўлиб турганлиги учун:

– Ротний, – деди Эркинга мурожаат қилиб, – аини охирги жангда қатнашган аскарларнинг йўлланма муддатлари икки ба-
рварга узайтириляпти, бошқаларга йўқ.

– Бундай сихатгоҳларга яна бир марта келишлари мавхум бўлганлиги учун узайтиришган бўлса керак... Тагин ким билади?

Сихатгоҳ кинотеатрларида уруш ҳақидаги фильмлар қўйилмас, имкони борича комедиялар, ҳаётий драмалар, ҳинд кинофильмлари намоиш этиларди. Невропатолог ҳар куни палатага кириб, уларга нина билан даволаш жараёнларини олиб борар, ниналарни қўйиб бўлганидан сўнг, уларнинг руҳиятига таъсир қилувчи муолажаларни қилаётганлигини ярадорлар сезмай ҳам қолишарди:

«Кўзларингизни юминг... Хаёлингизда денгизлар, уларнинг тўлқинлари пайдо бўлмоқда... Мовий сув тўлқинлари устида чағалайлар учиб юрибди...» қабилидаги гаплар дарҳол кишига ором бахш этар, ўзингни ростдан ҳам мавж уриб турган денгиз соҳилида ҳис қиласан киши. Бундан ташқари, турли витаминлар беришади, кечки пайт эса ётишдан олдин, яхши ухлатадиган уколлар қилинади. Эркиннинг овқати парҳез таомлардан иборат бўлганлиги учун ҳар икки соатда ошхонага боришга мажбур, фақат тушлик пайтида ҳамхоналари билан бир дастурхонга ўтиришади. Чунки, унинг ошқозонининг деярли учдан икки қисми кесиб ташланган. Икки ой ичида уни тўрт марта ультратовуш диагностика ускунаси (УЗД)дан ўтказиб, ошқозонини текширишди ва ташхис яқунларига кўра, аста-секин кучли овқатларга ўтказа бошлашди. Тўртинчи марта текширувдан ўтказган врач унинг муолажа варағига бир нарсаларни ёзиб:

– Пўлатов, – деди ниҳоят, – сизнинг ошқозонингизда тикланиш жараёни шунчалик тез ўтдики, яна бир ойда ўзининг асл ҳолига келишига менда шубҳа йўқ. Табриклайман.

Бундан ташқари, шу палатада ётган уч ярадорни бир невропатолог мунтазам равишда, якка-якка ҳолда ҳамма ёғи қора чойшаб билан ёпилган хонага таклиф этар ва гипноз ёрдамида ҳам муолажалар олиб борарди. Бу жараёнда уларга турли саволлар бериларди:

– Сўнги жангга қачон ва қаерда киргандингизлар?

– Март ойида Бадахшондаги кўрғонни чегарачилар билан қуршовга олиб, портлатиб ташлаганмиз.

– Қандай қилиб? Ахир сизлар 1989 йил февраль ойида Афғонистон тупроғидан чиқиб кетган бўлсангизлар, қандай қилиб яна у ерларга бориб қолдингиз?

– Бизлар совет кўшинларининг чиқиб кетишларини назорат қилдик. Шундан сўнг март ойида ўша оғир жангга қатнашдик. Кейин эса Қуйи Панж орқали моторли қайиқларда чекиндик. Мен ўшанда ўн тўққизта десантчимдан айрилганман, бу эса бир умр ёдимдан чиқмайди.

– Ўша сўнги жангга бир кўрғонни портлатдик, дедингиз. Кўрғонда нималарни кўрдингиз?

– Бизларга ана шу кўрғонда Тожикистонга ҳужум қилиш учун мужоҳидларнинг каттагина қуроли омборхоналари бор, деб айтишганди. Аммо биз у ерда қандайдир лаборатория борлигини кўрдик, тадқиқот билан шуғулланишса керак. У ердан ҳеч қандай қуроли-яроғ омборини топа олмадик. Фақат қафаслардаги кўп сонли уқиларни кўрдик.

– Уқки дедингизми, уларни нега кўрғонда ушлаб туришган экан, нима мақсадда фойдаланишаркан?

– Билмадим, балки уларнинг патидан ёстиклар тайёрлашар, афғонда бундай ажойиботлар бисёр, – деди Эркин.

– Кўрғонда лаборатория жойлашгани, илмий-тадқиқот ишлари олиб борилганини қандай аниқладингиз?

– Бу ўз-ўзидан кўриниб турарди: турли колбалар, мензуркалар, пробиркалар, бутилкалар ва ҳоказолар бор эди. Агар қуроли-яроғ омбори бўлганда, даҳшатли портлаш рўй берарди, афсуски, бундай бўлмади. Унинг устига бадбўй, кислоталар реакциясига кирганда рўй берадиган ёқимсиз ҳид таралди, сал бўлмаса бўғилиб қолай дедик.

Мазкур савол-жавоблардан сўнг улар бир даврага йиғилиб, муҳокамани бошлашар, ана шу жангга қатнашган бошқа десантчиларга ҳам худди шундай саволлар берилаётганига ҳайрон бўлишарди, лекин бу ишларнинг тагида қандай гаплар ётганлигини билолмай ҳаммалари ҳалак эдилар.

Сихатгоҳнинг бир хонасида икки зобит ва докторлар мунтазам ўтказилаётган тест синовлари ҳақида суҳбатлашиб ўтиришибди.

– Биз Афғонистонда бирорта совет солдати ёки офицери қолмаганлиги ҳақидаги шартномага имзо чеккан эдик, – деди зобитлардан бири. – Бу жанг эса асосий қисмлар чиқиб кетганидан сўнг рўй берган. Муҳолифларимиз, ҳали ҳам советлар афғон тупроғида қонли жанглар олиб боришмоқда, деб ҳамма ёққа жар солишаётир. Шунинг учун бу жангни уларнинг хотирасидан умуман ўчириб ташлаш керак. Билиб бўладими, бирорта чет эллик журналистга интервью беришлари мумкин, бунга эса йўл қўйиб бўлмайди.

– Тушунсангиз-чи, уларнинг хотирасидан буни асло йўқ қилиб бўлмайди... Айниқса, Пўлатовнинг хотирасига ҳалок бўлган аскарларининг хотираси маҳкам ўрнашиб қолган. Агар иложи бўлганда, аллақачон эрдан чиқарарди, – деб жавоб берди тестларни ўлчаётган врач.

Эркиннинг Генштабга бориб, қилган мурожаатлари ҳеч қандай натижа бермай, у ердаги офицерлар унга ҳатто кулоқ ҳам солишмади, бу операцияни бўлмаганга чиқазишди.

Хуллас, шу тарзда икки ойлик муолажалар ҳам ўз якунига етиб, уйларига кетиш учун йўл чипталарини харид қилиш ва Тошкентга учиш учун марказий авиакассага йўл олишди. Ёз мавсуми эди, чипталар ўн беш кундан кейинга сотилар экан, мажбуран Павелецкий вокзалидан поездда кетишга қарор қилишди. Аминов бир кун Тошкентда қолиб, сўнгра Душанбега учадиган бўлди.

Тошкент вокзалига азон вақтида етиб келишди. Нонушта, тамадди қилиб олиш учун вокзал кафесига киришди. Муродилла иккита булочка ва какао олди, чарм ҳамёначасидан пул чиқариб, ҳисоб-китоб қилаётганида ортидан келган ёш рус йигити аста, билинтирмай унинг ҳамёнини уриб кетганини сезмай қолди. Аммо, уни кузатиб турган Эркиннинг кўзини шамғалат қилолмади. Эркин унинг қўлидан ушлаб қолди, аммо ўғри бир силтаниб, унинг қўлидаи чикди-ю, қоча бошлади. Муродилла эса ҳайрон бўлиб турар, нима воқеа юз берганини тушунмасди.

Эркин ўғри болани йикитиб, чўнтагидан ҳамёнчани олишга ҳаракат қилаётганидагина нима воқеа юз берганини тушуниб, қўлидаги булочка ва стаканларни қўйди ва етиб келиб, киссавурни мушти билан бир туширди. Йигитнинг оғзи бир пасда қонга бўялди, бир тиши синиб тушди.

Атрофдагилар бир лаҳзада юз берган бу муштовозликдан ҳайратга тушиб, «милиция, милиция» деб бақирди. Орадан уч дақиқа ҳам ўтмай икки милиционер пайдо бўлиб, йигитни турғазишди ва нима бўлганини суриштира бошлашди. Бир аёл посбонларга ҳарбийлар бола бечорани калтаклагани ҳақида бидиллаб кетди. Боланинг ўзи ҳам айбсиз эканлигини, иккала ҳарбий уни урганлигини гапира туриб, ҳамёнчани шеригига узатаётганида, Эркин унинг қўлини шундай қисди-ки, болапақир бақириб юборди. Ҳамёнчани олишга ҳаракат қилаётгани дарҳол кочди. Шундагина бу ҳодисанинг моҳияти ҳаммага аён бўлди.

Нонушта ҳам қолиб, милиция хонасига боришди-ю, бир соатга яқин шу ерда қолиб кетишди. Милиционерлар баённома тузишиб, уларга имзо қўйдириб олгандан кейингина жавоб беришди уларга. Посбонлар ҳарбийларнинг ўзларига ярашиб турган байрамбоп десантчилар кийимига, кўкракларига нишонларига ҳайрат билан тикилиб туришди, уларнинг оғир жангларда бўлганларига ҳарбий билетларини кўрганларидан сўнг имонлари комил бўлиб, честь бериб кузатиб қолишди...

* * *

Вокзалдан Миробод¹ бозоригача яёв боришди.

Эркиннинг болалиги, ўспиринлик даври, ёшлик чоғлари шу ерларда ўтган, ҳар дарахт таниш, ҳар кўча, хиёбон таниш, ошно.

Синглиси Шойишта тўқимачилик институтини битирган сурхондарёлик йигитга турмушга чиққан, бир фарзандлик бўлишган, яқинда иккинчиси туғиладиган. Синглисини Слава амаки ва Полина опалар қўни-қўшнилар ёрдамида ўзбекона тўй қилиб, узатишди.

¹ У пайтларда бу бозор ўз тарихий номи билан аталмай, «Госпитальный рынок» деб юритиларди.

Эркин у пайтлар шартномани чўздириб, иккинчи муддатга Афғонистонда қолган, янги оиланинг фақат суратларини кўрганди. Ёшлар Эркин ва Шойистанинг ота-онасидан қолган уйда истикомат қилишаётганди. Синглиси ҳомиладор бўлганлиги учун декретга чиққан, эндигина уч ёшга қадам қўйган Моҳинур боғчада. Куёв йигит Чори эса Тошкент тўқимачилик комбинатида мастер бўлиб ишлайди.

Улар келаётганлари ҳақида телеграмма беришмаган, овора қилишни хоҳлашмаганди. Кун чошгоҳдан ошганда Миробод бозоридан ул-бул харид қилишиб, уйга кириб келишди.

Эшик очик турган бўлса ҳам, кўнғирокни босишди. Ичкаридан: «Ҳозир, ҳозир», деган овоз келди. Эшикни очган Шойиста:

– Ака, акажон, – деб Эркиннинг бўйнига осилди. У бироз кўз ёши ҳам қилиб олди. Эркин унинг сочларини силаб:

– Мана, мен келдим, сингилжон, – деди. – Йиғлаганингни қара!

– Роса сизни соғинганмиз. Слава амаки ва Полина опалар ҳам ҳар гал хатларингизни олиб, кўзларига суришади. Улар ҳам қачон келишингизни сабрсизлик билан кутишаяпти. Энди ҳеч қаерга кетмайсиз! – деди.

Шойиста Муродилла билан қўл бериб кўришди:

– Нега турибсизлар, қани уйга марҳамат, – деди.

Ҳовлидаги девор бузилган экан, афтидан Чори янги девор қуришга ҳаракат қилаётган, бу қуйиб қўйилган хом ғиштлардан маълум эди. Эркиннинг диққат билан қараётганини кўрган Шойиста:

– Слава амаки деворни янгиланглар, қишда тамом бузилиб тушади, деб туриб олдилар, бизга қолса, уни тамоман олиб ташламоқчи бўлгандик, аммо у киши икки ҳовли алоҳида бўлгани маъкул, дедилар. Аммо, деворда эшик қолишига қарши бўлмадилар, – деди.

Эркин ва Муродилла уйга киришлари билан дастурхон ёзган синглиси:

– Мен ҳозир Слава амаки ва Полина опани чақираман, ёзининг иссиқ кунларида салқин уйда ҳордиқ олишаётган бўлса керак – деб чикиб кетди.

Икки курулдош жомадонларни йўлакда қолдириб, олиб келган нарсаларини дастурхонга қўйишди. Салдан кейин уйга Слава амаки ва Полина опалар кириб келишди. Шойиста эса самоварга ўт қалашга уриниб кетди, бу ерларга газ келмаган, чунки бу уйларнинг бузилиши аниқ бўлиб қолганди. Эркин биринчи навбатда Полина опа билан кучок очиб сўрашди, чунки у олдинда келаётганди. Опа уни қўйиб юбормас, кўзларига тикилиб, йиғларди. Сабри чидамаган Слава амаки:

– Бўлди-е, менга ҳам қолсин, қани лочин, бир сўрашайлик, – деб кучоғини очди. Эркин ва Слава амаки ҳам анчагача бир-бирларини қўйиб юбормай, қайта-қайта кучоклашиб кўришдилар. Эркин ҳазиллашиб, Слава амакини бир кўтариб ҳам қўйди.

– Дуруст, дуруст, ҳақиқий йигит бўлибди. Полина, қаҳрамонга қара, кўкраги орден ва медаллар билан тўла. Ҳақиқий лочин, йўқ, йўқ, бургут, бургут, кўз тегмасин, – деди.

– Бу йигит – курулдош дўстим, бирга хизмат қилганмиз. Исми Муродилла, фамилияси Аминов, – деб таништирди Эркин.

– Хуш кўрдик, – дейишди мезбонлар.

– Мен синглингга қарашиб юборай, ўзинг биласан, яна бир ойдан сўнг иккинчи жиянли бўласан, – Полина опа шундай деб ҳовлига чиқиб кетди. Синглиси чой кўтариб келди. Орадан бироз вақт ўтгач, Полина опа уч литрли идишда қвас олиб келди:

– Менинг қвасимни яхши кўрардинг, чўллаб кетган бўлсанглар керак, Эркинжон.

– Қвасингиз тўғрисида эшитганмиз. Эркин гапиравериб, гапиравериб, барчамизни ошиқ қилиб қўйган, – деди Муродилла. Улар дастурхонга турли ноз-неъматларни қўйишгандан сўнг, Слава амаки:

– Полина, фақат қвас билан тирикчилик қиламизми, анови матоҳингдан олиб чиқмасанг бўлмайди, ахир меҳмон бор, – деди.

– Шундай ҳароратда-я, бўлмас... – қовоғи солинди опанинг.

Слава амаки:

– Музлатгичда бор, шуни олиб чиқ, – дейиши билан Муродилла Москвадан харид қилган шишани жомадондан олиб,

стол устига қўйди. Ичкилик исиб қолган экан, уни музлатгичнинг ичига қўйишди. Слава амаки томоғини бир қириб қўйиб, ташқарига чиқиб кетди ва орадан бироз вақт ўтгач анча совуган ярим бўшаган бир шиша билан қайтди. Хуллас, меҳмондорчилик бошланиб кетди. Шойиста сузма, аччиқ-чучук, бошқа газакларни дастурхонга тортди. Бир қадахдан олишгандан сўнг, Полина опа ошнинг ҳаракатини бошлаб юборди. Кечки пайт Чори эшикдан кириб, ҳовли саҳнидаги ёзлик ҳаммомда икки одам ювинаётганини кўрди-ю, дарров тушунди:

– Акам келибдилар-ку!

– Худога шукр, соғ-саломат келдилар, – деди Шойиста.

Ёзлик ҳаммомдан чиққан Эркин куёви билан кучоқ очиб сўрашди. Меҳмондорчилик икки кун давом этди. Маҳалла оқсоколлари, қўни-қўшнилар ташриф буюришди. Куёви бозордан зарур нарсаларни олиб келиб, кичкинагина худойи ҳам қилиб юборди.

Келди-кетдилар тугагандан сўнг Эркин, Муродилла, Чори, Слава амаки бўлишиб, девор пойдеворини куя бошлашди. Эркин:

– Слава амаки, шартмикин деворни янгилаш? Барибир уйлар бузиладиган экан... – деб ҳам кўрди.

– Эркинжон, – деди бунга жавобан Слава амаки, – уйларнинг қачон бузилиши ҳали номаълум, девор эса қишки ёғингарчиликка чидай олмайди. Шунинг учун куёвингни мажбур қилдим, бўш кунлари ғишт қуйди. Биргалашиб тиклаворамиз.

Биринчи кун пойдеворни қуйишди, ёз ҳарорати билан бир кунда бетонлар қотди, деворни уришга бошлашди. Учинчи кун деворни одам бўйи кўтаришиб, орада Полина опа ўтадиган эшик қолдиришди. Шундан кейингина Муродилла уйига, Душанбега кетишга шайланди. У Термиз орқали Душанбегача борадиган поездга чипта харид қилди. Эркин уни кузатиб қўйди.

11-кун кечкурун Слава амаки ва Полина опалар уни маслаҳатга чақиришди.

– Хўш, бундан кейин нима билан шуғулланмоқчисан, Эркинжон, эшитишимизча заҳирага чиқибсан. Бошингни иккита қилишни ҳам ўйлайсанми?

– Дарҳақиқат заҳирага чиқаришди, ҳарбий комиссариатга бориб кўрай-чи, бирорта иш билан таъминлашар. Ундан ташқари, комиссариат менга уч хонали уй ажратиши керак, ана шунинг ҳужжатларини ҳам ўзим билан олиб келганман. Куёвим ва синглим бу уйда яшайверсинлар, бузиладиган бўлса, янги уй ажратишар.

Полковник Зинченко уни куттирмай, дарҳол қабул қилди. Ҳужжатларини синчковлик билан кўздан кечириб чиққач, деди:

– Сизга комиссариат томонидан қурилаётган бинодан уч хонали уй ажратамиз. Ҳозирча яшаб туриш учун ижарага бирор хонадон олиб туринг. Иш масаласида келаси ҳафта киринг, уни ҳам ўйлаб кўрамиз.

– Ҳозирча яшаб турадиган жойим бор, Тошкентда синглим ва куёвим яшашади, ўша ерда истиқомат қилиб тураман, – деди Эркин.

– Сизга ўхшаган жанг кўрган йигитлар бизга жуда зарур, ахир ёшларни ватан мудофааси учун тайёрлашимиз керак. Бўлаётган воқеалардан хабарингиз бўлса керак. Нима бўлади, билмайман, – Зинченко бир ух тортиб қўйди.

Полковник – Вильнюс, Боку, Тбилиси фожеаларини, янгича ишлаш, фикрлаш каби ғояларни, икки немис давлати орасидаги бетон деворларни олиб ташлаб, ягона буюк Германияни ташкил этиш борасидаги ҳаракатларни назарда тутган эди.

Орадан олти ой ўтмасдан Эркинга янги кўп қаватли бинодан уч хонали хонадон ажратишди. Ўзи эса Чирчиқдаги ўқув-машғулот ўтказиладиган танк полигонига бошлиқ этиб тайинланди, яъни, яна армия сафига қайтди. Унга «УАЗ-469» хизмат машинаси ажратилди.

У кўпинча ўша ердаги офицерлар учун ажратилган ётоқхонада қолиб кетар, уйига фақат шанба-якшанба кунлари келарди. Синглисидан хабар олишга бориши билан Слава амаки ва Полина опалар уни исканжага олишар, уйланиш ҳақида сўз очишарди.

Синглиси ўғиллик бўлди. Энди Эркин тез-тез катта жияни Моҳинурни Комсомол кўлига олиб бориб, музқаймоққа тўйди-

ришга, «Болалар дунёси» дўконидан турли кийимлар олиб бериб, хурсанд қилишга одатланди.

Кўп ўтмай, Эркиннинг ҳаётида яна бир ўзгариш рўй берди: уни Москвага чақиришди. Тиббиёт комиссиясидан ўтказишиб, Москва остоналаридаги ўқув-машғулот лагерига юборишди. Бу ерда у жисмоний ҳолатини тиклаб, ҳатто десантчилар мактабида ҳам ўтирмайдиган машқларни бажаришга киришиб кетди. Ўқув-машғулот лагеридида махсус диверсантларни тайёрлайдиган курс бўлиб, бу ерни битирганлар чет элларда яширин операцияларни олиб бориш билан шуғулланар эдилар.

Курсантлар фамилиялари билан эмас, лақаб билан аталади, Эркинни «Барс» деб чақирадиган бўлишди.

«Барс» олти ойлик курсни битиргач, Давлат хавфсизлик кўмитаси махсус гуруҳининг «А» бўлинмасига бошлиқ ўринбосари қилиб тайинланди. Шу муносабат билан унга подполковник унвони берилди. «А» гуруҳининг бошлиғи, полковник Вячеслав Маркелов эди. Эркин у билан биринчи кунданок яхши муносабатлар ўрната олди.

У ҳам Афғонистонда турли операцияларни амалга оширган, бир қанча орден ва медалларнинг соҳиби. Уларнинг қўл остидаги йигитлар эса асосан 20–24 ёшларда бўлиб, ҳақиқий жангни кўришмаган. Шу сабаб ҳам жанговар тажрибаси бор зобитларга эҳтиёж сезилган, Эркин Пўлатовнинг шахсий варағи ҳам шу баҳона Генштабдан сўраб олиниб, бўлинмага таклиф этилганди.

Эркин десантчилар мактабидаги машғулотларда бош ва қўл билан пишиқ ғиштни синдириш эмас, балки Шарқ кураш усуллари, яъни кун-фу, карате, кикбоксинг, Шаолин мактабига хос усулларни ўрганди. Бир бармоқ билан одам ўлдириш каби усуллардан таҳсил олди. Бу машғулотларни исми номаълум, қисик кўзли одам олиб борар, курсантлардан ҳеч ким унинг миллатини билмасди. У авваламбор, рақибларнинг қанчалик кучли бўлишига қарамай, енга олишга руҳий жиҳатдан тайёр бўлиш, биринчи зарбани беришда инсон танасидаги муҳим нуқталарга эътибор қилиш борасида кўплаб машқлар олиб борди. У девордаги суратдан айни ана шундай нуқталарни кўрсатиб тушунтирди:

– Инсоннинг мана бу ерларида кучли оғриқ берадиган нуқталар мавжуд, биринчи зарба ана шу ерларга берилиши

зарур, шунда ракибингиз ё ҳушидан айрилади, агар жисмоний жиҳатдан жуда кучли бўлса, сониялар давомида қаршилик қилиш қобилятини йўқотади, бу эса сизга анча-мунча устунлик келтириб, яна кучли зарба беришга имконият туғдиради. Агар биринчи зарбани ана шу ерларга бермас экансиз, мағлуб бўласиз. Бундай нуқталар уйку томири, қош ўртаси, жигар, оёқ орасидаги жинсий безлар, кулок супрасининг орти, кўз қорачиғида жойлашган. Ҳаддан ташқари куч билан зарба берилиши шарт эмас, факат ана шу нуқталарга аниқ мушт уриш зарур. Қолгани техника. Яна бир марта айтаман, агар сиз ўзингизда ракибингизни енга олишга ишончдек руҳий ҳолатни шакллантирмас экансиз, ҳеч қандай ижобий натижага эриша олмайсиз...

Шу сабабли, у Шарқ мамлакатларига хос бўлган руҳий тайёргарлик машқларини мунтазам олиб борар, уларни такрорлашга ҳар куни ўн беш дақиқа вақт ажратарди. Курсантларнинг хаёлларидаги барча фикрларни чиқариб ташлаб, ракиб билан олишиш ҳолатига тайёр бўлганларидагина амалий машғулотларга ўтилади. Устоз бир вақтнинг ўзида камида уч киши билан олишишга майдонга чиқарди.

Бундай амалий машқлар Эркин учун янгилик, десантчиларнинг мактабида ҳам бунақаларини кўрмаган. Десантчилар мактабида ҳам якка кураш, қурол билан қаршилик кўрсатиш, беш ўн метр масофадан туриб ханжар санчиш, ҳар қандай машина, катер, енгил самолётлар, вертолётларни бошқариш, мина ва бомбаларни зарарсизлантириш, радио ва видеоаппаратураларда мукамал ишлаш ва ҳоказоларни ўрганишган, аммо бу ердаги сабоқлар мутлақо янгилик бўлди.

Ўқув машғулотлари тугагач, улар ўрганган нарсаларини оммалаштириш, бирор ерда намоиш қилиш ман этилганлиги, ҳар қандай топшириқларни сўзсиз бажариш ҳақида тилхат беришди ва олдиларига қўйилган вазифаларни бажаришга киришиб кетишди...

II ФАСЛ ЕТИМЛИК МАШАҚҚАТЛАРИ, МУСТАҚИЛ ҲАЁТГА ЙЎЛ

Пўлат ака Тошкент депосида уста бўлиб ишлар, хотини эса шу ердаги боғчада ошпазлик қиларди, уларнинг ҳовлиси шундайгина Миробод бозори атрофида жойлашганди. Улар икки фарзанд кўришди: аввал Эркин деган ўғил, икки йилдан сўнг эса синглиси Шойиستا таваллуд топди. Ўша даврларда тирикчилик қилиш оғир бўлса-да, эр-хотиннинг топганлари нисбатан кичик бўлган оила учун етиб ортар, фарзандлари ҳеч бир қийинчилик кўрмасдан улғайишмоқда эди. Якшанба кунлари эр-хотин фарзандларини етаклаб, Сталин¹ кўлига олиб боришар, қайиқда сайр қилишар, кейин уларни музқаймоққа тўйдиришарди.

Фалокат кутилмаганда юз берди. 1959 йилнинг жуда оғир келган кишида танчада ухлаб қолган эр-хотинни ис уриб, бир кечада оламдан ўтишди. Эрта билан турган фарзандлари отоналарини ҳеч уйғотолмай сарсон бўлишди, қорнилари очиб, йиғлай бошлашди. Болаларнинг йиғисини эшитган кўшни Слава амаки хонага кириб, аҳволни билди-ю, дарҳол темир йўл депосига бориб хабар қилди. Депо хизматчилари келишиб, қандайдир ишларга ҳозирлик кўра бошлашди. Болаларни эса вақтинчалик Слава амакининг аёли Полина опага қолдиришди. Полина опа болаларни овқатлантирар экан:

– Мана, ота-оналарингдан ажраб, етим бўлиб қолдинглар. Ҳозирча буни тушунмаяпсизлар, аммо эсларинг киргандан сўнг ота-онанинг меҳрини биласизлар, азизларим. Сизларни жон деб ўғил-қиз қилиб олардим-у, аммо Славанинг топгани битта фарзандимизнинг қорнини тўйдиришга ҳам етмаяпти, – деб айтгани Эркиннинг ҳамон ёдида.

Албатта, у пайтларда Эркин ва синглиси бу сўзларнинг маъзини чақишмаган, кейинроқ эслари киргандан сўнггина етимлик қанчалик оғир бўлишини тушуниб етишганди. Депо хизматчилари уларни Антонина Хлебушкина бўлим бошлиғи бўл-

¹ Сталин, собик Комсомол кўли, ҳозирда «Миллий боғ» деб ном берилган кўл ва сайроҳ.

ган 2-болалар уйига беришди, ammo орадан олти ойлар чамаси вақт ўтгач, синглисини Слава амаки ва Полина опалар қиз қилиб олиб кетишди. Чунки, депо хизматчилари болаларга ўн саккиз ёшга тўлгунларича нафақа бериб туришга қарор қилганди. Слава амаки Шойистани қиз қилиб олиши муносабати билан депо барча нафақа маблағларини уларнинг оиласига ўтказиб берадиган бўлди.

Эркин эса ўн тўрт ёшга тўлгунча болалар уйида қолиб кетди.

У тенгқурларига нисбатан анча кучли, оғир юкларни кўтара оладиган, мушаклари бақувват ўспирин бўлиб ўсди. Ёшлигидан парашют спортига қизиқиб, «ДОСААФ¹»га қатнади.

У балоғат ёшига етганда болалар уйи билан хайрлашиб, мустақил ҳаётга қадам қўйди. Аввал отаси ишлаган депога ишга кириб, темирчи устага шогирд тушди. Энди фақат якшанба кунлари ёшлар ташкилотига борар, парашют спорти билан шуғулланишни давом эттирарди. Ойлик олган кунлари Слава амакининг уйига бориб, Полина опанинг жавраганига қарамай, синглисига ҳар хил ширинликлар олиб боришни канда қилмасди. Бир хил вақтларда Шойистага пойабзал, куйлакликлар ҳам олиб борар, бу хил нарсаларни келтирганда Полина опа раҳматлар айтарди...

Йиллар шу зайлда ўтаверди. Синглиси еттинчи синфдан кейин Жуковский номидаги табиёт ҳамширалари тайёрлайдиган ўрта махсус ўқув даргоҳига кириб таҳсил ола бошлади. Ака-сингил ҳар замонда учрашиб туришар, ammo бу ҳол кўп давом этмади. Совет армиясига чақириладиган вақт келди. Унинг парашют спорти билан шуғулланганлиги рўйхатда қайд этилган бўлиб, тиббиёт кўригидан ўтаётганида шу давргача у йигирма мартадан ортик сакраганлиги, биринчи разрядга имтиҳон топширганлигига эътибор берган бир зобит уни суҳбатга тортди:

– Йигитча, сени ҳарбий десантчилар мактабига юборсан нима дейсан?

– Билмадим, ота-онам билан маслаҳатлашиб олишим керак.

– Ота-онанг йўқ шекилли, ким билан маслаҳат қиласан?

---

¹ Ўша даврларда «Армия, авиация ва Флотга ёрдам берувчи» ёшлар уюшмаси. Ҳозирги «Ватанпарвар» ташкилоти.

– Тўғри, ота-онам олти ёшлигимда оламдан ўтиб кетишган, ўзим болалар уйида катта бўлганман. Аммо бизга оталик қилган, синглимни тарбиялаган Слава амаки ва Полина опалар бор, шуларнинг олдидан бир ўтишим керак, – деб тушунтирди Эркин.

– Майли, бир маслаҳатлашиб кўр, агар маъқул келса, сени ҳарбий десантчилар мактабига юборамиз, чунки сенга ўхшаган йигитлар биз учун керак, – деди зобит.

Слава амаки уни хушнудлик билан кутиб олди:

– Хўш, кўрикдан ўтдингми, қачон жўнатишар экан?

– Слава амаки, Полина опамларни чақиринг, сизларнинг рух-сатингизсиз бир ишни қилолмайман, ҳар ҳолда ота ва онамнинг ўринларини босдингизлар, маслаҳатларингиз керак бўлиб қолди, – деди Эркин.

Гап шундаки, икки қўшни ҳовли орасида пастаккина девор бўлиб, Пўлат аканинг уйида ҳозирча Слава амакининг ўғли Михаил оиласи билан яшарди. У ҳам депо хизматчиси, тез кунларда ишхонадан уй бериб қолишлари мумкин. Шу сабабли Эркин ётоқхонада истикомат қиларди, агар у армиядан келиб уйландиган бўлса, ҳовли-уй албатта ўзиники бўлади, бу ҳақда депо касаба уюшмаси қарор қабул қилган, чунки уй-жой депога қарашли бўлиб, хизматчиларга берилганди.

Эркин ётоқхонада яшашни ўзи ихтиёр этди. Полина опанинг кўчиб келиш ҳақидаги гапларини мунтазам рад этиб келарди. Михаил Эркиндан тўққиз ёш катта, уни ака ўрнида кўришга одатланган эди, шу сабабли уларни вақтинчалик яшаб турган уйларида маҳрум қилиб, кўчиб келишни ўзига ор биларди.

– Хотин, – деб қичқирди Слава амаки, – тез олдимишга кир, ўғлингнинг маслаҳатлашадиган иши бор экан.

– Опа, – деди Эркин, – «медкомиссия»дан ўтдим, аммо менга бир нарсани таклиф этишди. Рус тилини билишим, парашют спорти билан шуғулланганим учун ҳарбий-ҳаво десантчилари мактабига юборишмоқчи, сизлар нима дейсизлар?

Хонадон эгалари ўйланиб қолишди. Гапни Полина опа бошлади:

– Эркинжон, сен армияга бориб келсанг, уйлантирсак, мана бу уйларида бизга қўшни бўлиб яшасанг, деган эдик. Синг-

лингнинг ҳам бўйи етиб қолди, уни ҳам узатардик. Шунда ота-онангнинг руҳлари шод бўлармиди?

– Нима, офицер бўлса, яхши-ку, – деди гапга араллашиб Слава амаки. Бу сўзларни эшитган Полина опа Слава амакига шундай қарадики, у индамай қолди.

– Мени тўғри тушун, Эркинжон, бир ўзинг бўлсанг ҳам майли эди, ўртада синглинг бор, сен тўрт йил ўқишда юрасан, кейин қаерга жўнатишса кетаверасан, армиянинг удуми шу. Хайрон бўлиб қолдим, агар ўзинг бориб ўқийман десанг, қаршилик қилолмаймиз, офицер бўлишга нима етсин! Юрагинг нима деяпти, шунга ҳоҳишинг борми? – деди Полина опа.

Бу сўзлардан сўнг Эркин ҳам ўйланиб қолди: улар албатта ҳақ эдилар. Бироқ, унинг ўз ҳаёти, ўз тақдири бор, ахир. Шунинг устига хонага Михаил кириб келди.

– Ойи, қорним оч, келинингиз тунги сменага кетибди, овқат ҳам тайёрламабди, – деди.

– Людани ишхонасига чақирингиз, ўзингиз эримни овқатлан-тирарсиз, деб кетди, ўтир, ҳозир олиб келаман, – деди Полина опа.

Слава амакининг ўғли тепловоз машинисти бўлиб ишлар, кўпинча хизмат сафарида бўларди. Ота-она ва Эркин унинг иштаҳа билан овқатланаётганига қараб ўтиришди. У окрошкадан икки тақсимчани егандан сўнг, Эркинга қараб:

– Хўш, ишлар қалай, армияга чақирингиз экан, эшитдим.

– Ака, бир маслаҳат билан келгандим, опам йўқ деяптилар, хайрон бўлиб турибман, – деди Эркин.

– Хўш, хўш, қандай маслаҳат?

– Мени ҳарбий ҳаво десантчилари мактабига юборишмоқчи, опам эса ижозат бермаяптилар, – деди яна Эркин.

– И-я, зўр-ку! Бундай имконият ҳаммага ҳам насиб қилавермайди, укам, розилик беравер, офицерлик мактабига кирсанг ёмон бўлмайди, – деди Михаил. Бу гапдан кейин Эркин Полина опага қаради.

– Ўйлаб гапиряпсанми, Миша! Ахир олдида синглиси бор, уни узатишимиз керак, ўзи бўлмаса, тўй бошида турмаса, марҳум ота-онасининг руҳи чирқиллаб қолади-ку, – деди Полина опа.

– Она, жуда қисқа ўйлайсиз-да, бунақа имконият ҳаётда бир марта бўлади, ўқишга кираверсин! Синглиси ўқишни тугатса, бир амаллаб, ўзимиз ҳам турмушга бериб юборамиз, ўзбекча урф-одат керак бўлса, ана кўни-қўшнилари бор! Қўйинг, болани йўлдан қолдирманг, – деди Михаил.

– Мен ҳам шундай фикрдаман, – деди Слава амаки.

– Жуда соз, йўлингни берсин, укам, боравер. Хўш, қайси мактабга юборишмоқчи? Мени яқинда бошқа ишга олишмоқчи бўлаяпти, тез-тез хабар олиб тураман, чунки янги ишим хизмат сафарлари билан боғлиқ бўлади.

III ФАСЛ ТАЛАБАЛИК ЙИЛЛАРИ

Ҳарбий комиссариат вакили Эркинни Витебск ҳарбий-ҳаво десантчи командирлари тайёрлайдиган ўқув юртига юбориш ҳақидаги зарур ҳужжатларни топширди. Ундан ташқари, яна бир йигит бўлиб, уларни таништириб қўйди, унинг исми Володя экан.

Уч кеча-кундузда Москвага, эртасига Белоруссиянинг Витебск шаҳрига етиб боришди. Бир курсантдан сўрашган эди, ўқув юртининг шаҳардан анча чеккада эканлигини айтиб, қайси рақамли автобусга ўтиришлари кераклигини эринмай тушунтириб берди. Ниҳоят кечки салқинда ўқув даргоҳига етиб боришди. Навбатчи офицер уларнинг ҳужжатларини текшириб чиққач, бир аскар билан қўшиб юборди. Улар казармага келиб, жойлашишди, аммо кечки овқат тугаган экан, прапоршик уларга эртадан бошлаб ошхонага боришларини айтди.

Эртасига уларни прапоршик ошхонага етаклаб бориб, ўн кишилик столга ўтқизиб қўйди.

Бу ерда деярли беш юзга яқин йигит имтиҳонга тайёргарлик қўришмоқда экан. Ваҳоланки, фақат бир юз йигирма киши олиниши керак. «Имтиҳондан ўтолмай қолсам, қандай қилиб, Михаил акам ва Полина опаларнинг юзига қарайман, бекорга келдим, афсус, мажбурий хизматни ўтаб, шаҳримда бирор касбни танласам бўларкан, энди нима қиламан», деган ўйлар Эркинни тарк этмасди. Аммо, уларни яна медкомиссиядан ўтказишларини эшитиб, ҳавотири биров чекинди. «Медкомиссия»нинг энг оғир жойи 5000 метр баландликдаги босим бериладиган барокамера¹ эканлигини ўзаро суҳбатлардан билган эди. Агар шундан ўтса, ҳушини йўқотмаса, албатта курсант бўлиши мумкин экан, талабалар буни доим муҳокама қилишарди.

Орадан икки кун ўтгач, уларни ана шу барокамерага таклиф этишди. Бундай камералар бешта экан, навбатдаги беш талаба кириб кетишди. Орадан деярли ярим соат ўтгач, кўплари бурни конаб, гандираклаб чиқишди. Врач чиқиб, шу беш боладан бит-

¹ Ҳамма жойи ёпилган, усти ойнаванд хона.

таси ўтганлигини эълон қилди. Ниҳоят уларга навбат келди. Барокамера ичига кириб ётган Эркин берилган босимни ҳеч қандай қийинчиликсиз енгди. Врач босимни тобора орттирар, у эса бамайлихотир ётарди. Баъзи болаларнинг бурун, қулоқларидан қон отилиб кетар, бундай ҳолларда дарҳол босим аста қисқартирилиб, улар чиқариб олинар ва хизматга яроқсиз эканлиги қайд қилинарди.

Володя ҳам бундай босимга дош беролмай, сеанснинг ярмида чиқариб олинди. Эркин берилган қирқ беш дақиқани чидам билан ўтказди, унинг бурнидан ва қулоқларидан бир томчи ҳам қон чиқмади. Барокамерадан чиққан Эркиннинг сал кўнгли айниса ҳам, у буни билдиргани йўқ.

Хуллас, ана шу синовдан фақат юзга яқин талабалар ўтишга муваффақ бўлишди. Қолганлари бир кечанинг ўзидаёқ бошқа ҳарбий ўқув юртларига тавсия этилди, аммо аксарияти бундан бош тортиб, уйларига жўнаб кетишди. Эндиги навбат жисмоний машқларга келган, спорт майдончасида турли машғулотларни бажаришлари керак эди. Бу синовлардан ўтиш ҳам Эркинга оғир бўлмади.

Шундан сўнг, физика, математика фанларидан имтиҳон топширди, ёзма диктант олинди. У мана шу имтиҳонларнинг жўнлигига ҳайрон ҳам бўлди, чунки саволлар оддий, қийин эмас, бу фанлардан озгина тушунчаси бор одам, бемалол жавоб бера оларди.

Имтиҳонлардан муваффақиятли ўтган талабалар ҳаммом килдирилиб, сочлари олиниб, ҳарбий кийим берилди ва ҳар куни плац¹да машғулотлар бошлаб юборилди.

Машғулотларни олиб бораётган катта лейтенант Вихрев мандат комиссиясининг 19 августда бўлишини эълон қилди. Бунда мандат комиссияси раиси, ўқув даргоҳининг бошлиғи, генерал-майор Андрей Волков шахсан иштирок этиши, унинг берган саволларига қисқа, ҳамда тўлиқ жавоб берилиши зарурлиги ҳақида ҳам бўлғуси курсантларга таълим берди.

Ўша куни Эркин биринчилар қаторида комиссияга таклиф этилди. Генерал унга разм солиб қарар экан:

¹ Ҳарбий машғулот майдони.

– Хўш, йигитча, офицер бўлишдан қандай мақсадларни кўзлагансиз? Бу жуда оғир соҳа-ку, муқим турадиган уйингиз бўлмайди. Бир чемодан билан Ватан берган топшириққа доимо тайёр туришингиз шарт, шунга кучингиз, бардошингиз етади-ми? – деб сўради ўсмоқчилаб.

– Мен ўз хоҳишим билан мана шу даргоҳга келдим, офицер бўлиб, дунёда ягона бўлган Ватанимни ҳимоя қилишга онт ичганман, ҳарбий хизматнинг ҳар қандай оғирликларига чидашга тайёрман, – деб жавоб берди Эркин.

Генерал бу жавобдан қониқди шекилли, олдида ўтирган бир полковникка савол берди:

– Курсантларимиз орасида ўзбеклар йўқ шекилли?

– Бор эди, анча илгари тугатиб кетган. Янглишмасам, ҳозир капитан, Узоқ Шарқда хизмат қилади. У пайтлар сиз бу ерда ишламас эдингиз.

– Хўш, йигитча, – деди генерал, – ўқув юртига қабул қилингангиз билан табриклайман. Талаб шуки, фақат «яхши» ва «аъло» баҳолар билан ўқишингиз керак. Ана шундагина ҳақиқий офицер бўлиб етишасиз.

* * *

Витебск ҳарбий десантчи командирлари ўқув мактаби шундоққина ўрмон ёқасида жойлашган, нисбатан каттагина машғулот майдонига эга, ўқув дастурлари синфларда ўтади, парашют дарсларини ҳавонинг қандай бўлишидан қатъий назар ана шу майдонда ўтказишади. Десантчилар мактабидан сал нарироқда Днепр дарёсининг бир ирмоғи ўтар, ёз пайтларида курсантлар ўша ерларда ҳам ҳарбий машғулот билан шуғулланишади. Бу даргоҳда Эркин чинакам ҳарбийга айланиб борди, ҳар кунги жисмоний машқлар спортчиларга хос гавдасининг янада чиниқишига сабаб бўлди.

Орадан икки йил ўтгач, мажбурий ҳарбий хизматни адо этаётган Душанбелик Муродилла Аминов ҳам ана шу ўқув даргоҳига кирди. Улар тез орада дўстлашиб кетишди. Бу пайтда Эркинга ўқишдаги муваффақиятлари учун кичик сержант унвони берилди, у бўлинма командири вазифасини ўтай бошлади.

Яхшилиги, оддий курсантларга нисбатан бўлинма командирига 20 сўм 80 тийин ортиқча пул тўланарди.

Иккинчи курсдан бошлаб, курсантлар парашютдан сакраш машқларини ҳар ҳафта мунтазам бажаришадиган бўлишди. Олдин кундуз куни, сўнгра тунда, кейинчалик киш, қор ва ёмғир ёғиб турган пайтларда сакрашарди. Хуллас, ана шундай шароитга ўрганиб кетишди, қандай ҳаво бўлишига қарамай, ҳар куни машғулотдан кейин ҳамда саҳарда уйқудан турган вақтида белгача яланғоч бўлиб, совуқ сувда чайинишарди.

Эркин учинчи, Муродилла эса биринчи курсни тамомлаганларидан кейин Ленинградга бориш учун беш кунга рухсатнома олишди. Витебск шаҳридан Ленинградга Псков оркали темир йўл ўтган, поезд Псковда деярли йигирма дақиқа тўхтаб ўтади. Шуниси эътиборлики, Ленинград шаҳридаги вокзал ҳам «Витебск» номи билан аталади.

Эркин икки марта Псков шаҳрида бўлган, унинг Печора¹ларини кўриб, ўша замон рус меъморларига қойил қолганди. Псков шаҳри кўрғонлардан иборат бўлиб, қалъа остида узун йўлак йўллар жойлашган. Мўғул қўшинлари қалъани забт этганларида аксарият аҳоли ана шу йўллар оркали ўрмонларга чиқиб, жон сақлаган экан. Витебскдан Ленинградгача бир кеча ва ярим кунда етиб борилади. Бу гал улар Петергоф, Петропавловск кўрғони, жаҳонга машҳур бўлган Эрмитажларни кўришни режалаштирдилар.

Вагонга чиқиб, ўз ўринларига ўтиришдн. Сал нарига бир кампир билан ёши тахминан йигирмаларга борган қиз жойлашишди. Яна икки киши чиқиб, улар ҳам кампир ва қизга қарама-қарши ўтиришди. Поезд кўзғалишига бир дақиқа қолганда вагонга ширакайф бешта йигит чиқишди ва чеккароқ ўриндикларга ўтиришди-да, гитарани тиринглатиб баланд овозда кўшиқ айта бошлашди.

Ниҳоят вагон кўзғолиб, аста тезликни ошира бошлади. Шу пайт йигитлардан бири туриб:

– Қани, кампиршо, юкларингни кўтариб, бошқа жойга ўт-чи, бу ерда ортиқчасан! – деди. Бу ҳолатни кўрган вагондагилар

¹ Печора – «ергўладаги йўл» деган маънони билдиради.

индамай, сукут сақлаб туришарди. Йигитларнинг иккитаси қизнинг ёнига ўтириб, унга тегажоқлик қила бошлашди. Бири сигаретни тутатиб, унга қарата пуфлади. Иккинчиси эса қизнинг кулоғига энгашиб, ниманидир пичирлай бошлади. Бечора қиз нима қиларини билмай:

– Қоч, тегма менга! – дер, аммо улар ундан баттар тегажоқлик қилишарди. Эркин аста ўрнидан турди:

– Йигитлар, балки бу қизни ўз ҳолига қўясизлар!

– Сенга ким бўлади, нега бизнинг болаларга дўқ ураяпсан, курсант, – деди.

Қиз бечора курсантлар ҳимоя қилаётганини кўриб, уларга қараб талпинди, аммо сигарета тутатаётгани унинг кўлидан тортиб, яна ўрнига ўтқизиб қўйди. Афтидан шуниси буларнинг бошлиғи бўлса керак, ўрнидан кўзғолди:

– Юр-чи, курсант, тамбурга чиқайлик.

Улардан уч киши кўзғолди. Эркин Муродиллага ўзим эплайман, дегандай кўз қисиб, уларга эргашди. Йигитларнинг бошлиғи чўнтагидан кастет¹ олиб, кўлига тақди. У ҳатто бу ишини атрофдагилардан яширмади ҳам. Муродилла Эркинни огоҳлантирди:

– Эҳтиёт бўлинг, унинг кўлида кастет бор, мен ҳар эҳтимолга қарши бу иккитасини кўзғатмай тураман, – деди астагина.

– Хавотир олма, фақат буларнинг кўзғалишларига йўл қўйма, – деди ўзбекчалаб.

Рақиблари аллақачон тамбурга чиқишган, уни кутиб туришарди. Эркин улардан бири тамбур эшигига суяниб турганини кўриб, қарсиллатиб эшикни ёпди, буни кутмаган йўлтўсар муккасидан кетиб, кейингисини ҳам туртиб йиқитди, аммо кастетлиси дарҳол ҳужумга ўтди. Эркин ортга чекиниб, унинг кўкрагини нишонга олиб, яхшилаб бир тепди. Тепки шундай зарб билан тушди-ки, у нафас ололмай бир неча сония туриб қолди, сўнгра ерга йиқилди. Туришга улгурган рақибларини эса Эркин икки мушт ва бир тепки билан ерга қайта ағдариб ташлади. Сўнгра кастетлисини ердан кўтариб:

¹ Кўрғошиндан учлари тикка қилиб ишланган, уришга мўлжалланган мослама.

– Навбатдаги станцияда вагондан тушиб кетмас экансанлар, хаммангни отиб юбораман. Тушундингми, мишиқи? – деди.

Қиз миннатдорчилик билан Эркинга қараб қўйди.

Кейинги станцияда безорилар бирин-кетин тушиб кетишди. Аммо, Эркин уларнинг бошқа вагонга чиқиб олганликларини билмаган экан. Тун яримлаганда, Псковга бир бекат масофа қолганида, улар яна ўша вагонга кела бошлашди. Доим қотиб ухлайдиган Эркиннинг бугун негадир ҳеч кўзи юмилмас, вагон филдиракларининг шақиллаши ҳам бунга халақит берарди.

У бир пайт устига бир шарпа энгашигандек бўлганини кўрди-ю, зудлик билан чап берди, кастет унинг юзини шилиб ўтди. Шу ондаёқ Муродилла ҳам можарога аралашиб кетди. Иккала ҳарбий ҳужумга ташланганларни ўласи қилиб калтаклашди.

Проводник дарҳол машинистга хабар қилган шекилли, поезд тўхташи билан вагонга милиционерлар чиқиб келишди. Яхши ҳамки, вагондагилар воқеа тафсилотларини уларга гапириб, курсантларда айб йўқлигини айтишди. Қиз ҳам гувоҳлик бериб, курсантлар уни ҳимоя қилганларини тушунтирди.

Аммо, барибир курсантларни ҳам, безориларни ҳам КПЗ¹га олиб кетишди.

Эркиннинг пастки лаби ёрилган, Муродилланинг эса боши ғурра бўлганди. Муштлашиш пайтида сезмаган эканлар, КПЗда ўтиришганда билишди. Тонг отишини кутишга мажбур эдилар, чунки, бу ходисани тергов қиладиган одам ярим кеча бўлгани учун дам олишга кетган экан. Лена ҳам, кизнинг оти шундай экан, шу ерда мижжа қоқмай, тонг оттирди. Эртасига соат ўнларда уларни терговга чақиришди. Тергов хонасидан Лена чиқиб, уларга миннатдорчилик билан қараб қўйди. Эркин ва Муродиллани алоҳида-алоҳида чақиришиб, воқеа содир бўлганлиги тўғрисидаги баённомага имзо чекдиришди. Терговчининг қўлида гувоҳлар берган ёзма билдиришномалар ҳам бор экан, чунки кечаси милиционерлар улардан тушунтириш хатлари олишганди. Шундан сўнг терговчи уларни қўйиб юборишдан олдин:

¹ КПЗ, русчаси «Камера предварительного заключения», ўзбекчага «Вақтинчалик сақланадиган камера» деб таржима қилинади.

– Ўзларинг ҳам бу безориларнинг яхшилаб таъзирини бериб-сизлар, офарин, – деди.

– Яхши гапни тушунмайдиган одамлар экан, – деди Эркин.

– Биттасининг иккита қовурғаси синган, учтасининг тишлари синиб тушган, бирининг боши ёрилган. Ҳали рентген қилинганда яна қандай жароҳатлари борлигини врачлар айтишади, бу фақат ташқи кўриқдан кейин маълум бўлгани.

У курсантларга очиқ ҳавас билан қараб кулди:

– Майли, бўшсизлар, – деди.

Энди Ленинградга борадиган поездни яна бир кун кутишлари керак эди. Кўчага чиқсалар, Лена кутиб турган экан.

– Ленинградга бормоқчи эдик, энди рухсатноманинг вақти етмайди, нима қилишга ҳам ҳайронман, – деди Эркин.

– Мен сизларни уйимизга таклиф қилмоқчиман. Псковда ҳам кўрадиган жойлар кўп. Мен билан юринглар, ота-онам жуда хурсанд бўладилар, – деди Лена.

– Сен нима дейсан, Муродилла? Сенинг Псковга биринчи марта келишинг, мен эса бу шаҳарда икки марта бўлганман.

– Псков бўлса, Псков-да, – рози бўлди Муродилла.

– Бўлмаса, йўл бошланг, хоним, – деди Эркин жилмайганича.

Кеча унчалик аҳамият бермаган экан, қиз жуда чиройли бўлмаса ҳам истараси иссиқ, сўзлари мулойим, одобли, хушбичим экан. Эркиннинг кўнглидан ўтганини билгандай, Муродилла томоқ кириб қўйди.

Қизнинг отаси ишда экан, онаси кутиб олди.

Она-бола меҳмонларни дастурхонга ўтқизишиб, бошқа хонада гаплашиб олишди. Шундан сўнг, онаси дастурхон ёзиб, қилган яхшиликлари учун йигитларга миннатдорчилик билдирди. Қиз эса бошқа кўйлагини кийиб, кўчага чиқиб кетди. Ўзини ноқулай сеза бошлаган Эркин қизнинг онасидан узр сўраб, кетишга чоғланди, аммо у рухсат бермади.

– Хонадон эгаси келмагунча, ижозат беролмайман.

– Лена қаерга кетди?

– Отасини айтиб келишга кетди. У киши дурадгор бўлиб, қадим обидаларни таъмирлайди.

Орадан ўн беш дақиқа ўтмай, хонадон соҳиби кириб келиб, курсантлар билан қўл сиқишиб, сўрашди. Аммо Лена йўқ эди. Қиз деярли бир соатдан сўнг бир олам масаллиқ кўтариб келди.

Улар икки кун шу уйда меҳмон бўлишди. Лена уларга Псков кальасидаги ажойиботларни томоша қилдирди, ерости йўлакларига олиб тушди, обидаларни кўрсатди.

Ўша кунларда Эркин ва Лена ораларида илиқлик пайдо бўлди. Қиз ўқув юртига келиб турар, бир неча кунлаб шу ерда қолиб кетарди. Эркин ўқув юртини тамомлагач, ҳарбий қисмга кетмасидан олдин, Псковда уларнинг тўйлари бўлиб ўтди. У Псковда то таътил тугагунча қолиб, сўнгра Москва остоналарида жойлашган ҳарбий қисмга хизматни давом эттириш учун юборилди.

Ҳарбий қисм командири подполковник Кравченко уни ва оиласини офицерлар ётоқхонасига жойлаштириш учун интендантлик хизматига тошпирик берди.

Эркин шу қисмда уч ярим йил хизмат қилиб, катта лейтенант унвонини олди. Бу орада бир кизлик бўлишди, унга ўзбекча Лайло исмини қўйишди, бу онасининг исмига ҳам ҳамоҳанг эди. Кўп ажойиб, ҳаётнинг энг тотли, бахтиёр даври экан ўша кунлар. Эркин хизматдан ҳориб келишига қарамай, қизчаси билан ўйнашишни яхши кўрар, доимо тиззасига ўтқазиб олиб эркалар, сўзларни чала-чулпа қилиб гапиришига ишқибоз эди. Лена, ўзида бор-йўқ, буларни кузатиб ўтирарди.

Ҳар йили хизмат таътилига чиқишлари билан Псковга боришади, Ленанинг отаси Гаврил, онаси Евдокияларнинг ҳолидан хабар олишади. Қайнота-куёв биргалашиб, кишга ўтин тайёрлашади, рус ҳаммомида мириқиб чўмилишади.

Таассуфки, бу дунёда ҳеч нарса боқий эмас. Қизи бир ярим ёшга борганда содир бўлган машъум фожеа, уларнинг шодликларига чек қўйди. Лена саратон касаллигига дучор бўлиб, кўп шифохоналарда даволанди, бироқ шифо топгани йўқ.

Уни Псков қабристонига дафн этишди.

Ленадан унга Лайло-ю, яхши хотиралар ёдгор бўлиб қолди. Лена Эркиннинг ҳарбий хизматига кўникиб қолган, қай маҳал келишига қарамай, дарҳол чой қўйиб, овқатни иситар, унинг

шоша-пиша овқатланишига икки қўлини энса суяқларига тираганича, тикилиб ўтирарди. Ана шу хотиралар Эркиннинг бир умрлик йўлдошига айланиб қолди.

Қайнота-қайнонаси Лайлони олиб қолишди. Шу сабабли, Эркин ойлик маошининг ярмини ушбу оилага ўтказиб турди. Ҳар гал имкон топди дегунча албатта Псковга борар, қизининг ҳолидан хабар оларди.

Бир галги келишида қизи уч ёшга тўлиши муносабати билан полк командири унга бир ҳафтага жавоб берди. Унинг келиши қизи учун ҳақиқий байрамга айланиб кетди.

Орадан беш кун ўтгач, Гаврил амаки у билан суҳбатлашиб ўтириб, сўққабаш бўлиб юриш ярамаслиги ҳақида сўз очди. Эркин унга шундай жавоб қилди:

– Гаврил амаки, Ленани унутолмаяпман... Ҳамма нарсанинг давоси вақт дейдилар, қани, яна озроқ вақт ўтсин-чи...

IV ФАСЛ АФГОНИСТОН ФОЖИАСИ

1979 йилнинг сентябрь ойида Эркинни дивизия штабига чақиришди. Уни қабул қилган полковник Зотов махфий буйруқ билан таништириб, зудликда Чирчиқ шаҳрига етиб бориши зарурлигини айтди:

– Ҳарбий хизматни ўша ерда давом эттирасиз. Туркий элат вакилларида иборат десантчилар ротасини ташкил этишингиз зарур. У ерга етиб борганингиздан сўнг майор Ҳайтов вазифаларни тўлиқ тушунтиради. Сиз унинг махсус қисмида хизматни бошлайсиз, тушунарлими, Пўлатов, – деди.

Шу кун кечасиёқ у самолётда Москвадан Тошкентга етиб келди-да, ундан нари Чирчиқ шаҳрига йўл олди. Чунки, унинг хизмат варағида ўша ерга етиб бориш пайти аниқ ёзилганди.

Комиссар хонасидан бир одами кузатиб чиқиб хайрлашиб бўлгач, у яқинроқ бориб ўзини таништирди:

– Катта лейтенант Пўлатов!

Бирга хонага киришди. Эркин ўзининг хизмат ҳужжатлари комиссарнинг столида турганига эътибор берди.

– Демак, сиз ҳарбий хизматни давом эттириш учун XXX сонли махсус буйруқ билан юборилгансиз. Ҳозир яна икки ҳарбий келади, сўнгра сизларни комиссариатнинг машинасида олиб бориб қўйишади.

Уч киши, яъни бир мотоўқчи хизмат капитани, прапоршик ва Эркин ўтирган «УАЗ-469» автомашинаси уларни полигонга олиб борди, штабга мослаштирилган бинога ташлаб, қайтиб кетди.

Қизиғи, бу ерда ҳарбий хизматни ўтаётганларнинг барчаси Ўрта Осиё республикаларининг вакиллари бўлиб, фақат ракета мосламаларини бошқарувчилари Европа миллатларига мансуб эдилар.

Кечки пайт уларни батальон командири Ҳабиб Ҳайтов қабул қилди. Хонада улардан ташқари турли ҳарбий қисмларга алоқадор белгили бир қанча офицерлар йиғилган бўлишиб:

– Ўртоқлар, олдимизда жуда муҳим ва мураккаб вазифалар турибди. Бизнинг батальонимиз бошқа юртда жанговар вазифа-

ни бажариши кераклиги ҳақида огоҳлантириб қўйишим зарур. Роталарни қабул қилиб олганингиздан сўнг мана шу вазиятдан келиб чиқиб ҳарбий машғулотлар ўтишингиз керак... Ҳайтов йиғилишдан кейин Эркинни олиб қолди.

– Сизнинг вазифангиз десантчилардан ташкил топган илғор ротага қўмондонлик қилиш. Яна икки кун ичида барча зобит ва аскарлар йиғилишади, улар таркибида учта взвод бўлиб, десантчи-хужумчилардан алоҳида гуруҳлар тузасиз. Десантчилар асосан Ўрта Осиё миллатлари вакилларидан иборат бўлиши шарт. Тузиш вақтида қандай ташкилий масалалар чиқса, бемалол мурожаат қила беринг, муаммоларни ҳал қилишга ҳаракат қиламиз. Жанговар вазифани бажаришда сизнинг десантчиларингиз асосий ролни ўйнайди. Тушунарлими, Эркин? – деди уни ўзига яқин олиб Ҳайтов.

– Тушундим, ўртоқ майор, бажаришга киришишга рухсат беринг, – деди Эркин.

– Ижозат... Икки кун ичида барча десантчилар жамланиши кутилмоқда, асосан сиз ҳарбий таълим олган мактаб ҳамда Рязань ҳарбий ҳаво десантчилари дивизиясидан мусулмон зобит ва аскарлар келишади. Сиз биринчи бўлиб етиб келдингиз, – деди Ҳайтов.

Орадан уч кун ўтгач, Эркин десантчи-штурмчи взводларни ташкил этишга киришиб кетди. Унинг бахтига взводлардан бирига командир этиб Муродилла тайинланди, иккинчи ва учинчи взводларга Рязань ҳарбий-ҳаво десантчилар дивизиясидан келган лейтенантлар Абдувалиев ва Мамедовлар тайинландилар. Мамедов авар миллатига мансуб йигит бўлиб, Рязань десантчилар мактабини энди битирган ёш зобит экан.

Бу десантчи ротанинг ҳар бир взводида сапёрлар, механик ҳайдовчилар, снайперлар бор, таъминот масалаларига прапорщик Семенов жавоб беради. Семенов тез орада ўзининг уддабурунлиги билан Эркинни ҳайратга солди. У ҳеч қачон, бу нарса бизда йўқ, таъминотда ҳам назарда тутилмаган, деб айтмас, қардан топиб келишни сўрамас, рота командири айтиши билан, тез кунда бажо қилиб қўя оларди. У кун бўйи «ГАЗ–66» машинасида нафақат Чирчиқ, Тошкент, балки йирик ҳарбий ва фуқа-

ролик базалари жойлашган ерларга бориб, айтилган нарсаларни топиб келарди.

Машғулотлар изчил давом этди, хатто икки марта самолётлардан парашютда сакрашди ҳам. Биринчи гал кундуз куни, иккинчисида эса тун коронгулигида. Бир гуруҳ сапёрлар эса турли ерларга машғулот миналарини ўрнатишар, иккинчи гуруҳ уларни зарарсизлантирарди. Машғулот майдончасида турли сунъий тўсиқлар мавжуд бўлиб, ёниб турган ўтдан, тиканли симлар орасидан ўтиш, баландликка сакраш, арқонлар ёрдамида биноларни штурм қилиш машқлари кундан кунга оғирлаштирилиб бориларди. Ҳар замонда батальон командири Ҳайтов келар, десантчиларнинг машғулотларини кузатар, бирор камчилик тополмаса-да:

– Йигитларни қаттиқ жангларга тайёрлайверинг, ротний. Машғулот пайтида қанчалик оғир бўлса, жангда шунча енгил бўлишини ҳаммамиз биламиз, – деб кетарди. Баъзи вақтларда у билан бир полковник келар, у ҳам машғулотларни назорат қилиб, жанг пайтида юзага келиши мумкин турли вазиятларга оид масалаларни қўярди. Яна бир кун эса, батальон командири билан бирга полковник ва бир генерал келиб, машғулотларни кўришди, шундан сўнг уларга топографик карталар билан ишлашлари ҳақида оғзаки кўрсатма беришди:

– Десантчилар ҳар қандай координат¹ларни билишлари зарур, чунки уларнинг биз учун нотаниш бўлган ерларда ҳаракат қилишларига тўғри келади, шунинг учун компас, харита ва бошқа шунга алоқадор бўлган масалаларни чуқур эгаллашлари керак.

Уч ойдан кейин, декабрнинг ўрталарида буйруқ бўлиб, улар барча ҳарбий анжомлари ва қуролларини олишиб, Тузелдаги ҳарбий аэропортга келишди. Барча аскарлар асосан Ўрта осиеликлардан ташкил топган бу қисм «Мусулмон батальони» деб юритила бошланди. Энди батальон Афғонистонга кетаётгани сир бўлмай қолган, фақат у ерда қандай машаққатлар кутаётгани маъ-

---

¹ Нотаниш жойлар ҳар хил координатларга бўлиниб, маълум бир белги нишон қилиб олиниб, шунга мувофиқ квадратларга бўлиб чиқилади. Координатларни билган ҳарбий қаерни нишонга олиб, ўқ отиш, маълум масофаларни ерга қапишганича эмаклаб босиб ўтиш ва ҳоказоларни ўзлаштиради.

лум эмасди. Самолётга чиқишларидан олдин барчаларига Афғонистон ҳарбийларининг кийими кийдирилди. Барча ҳужжатлар, айниқса, хизмат қилган аскарларнинг шахсий суратлари ва ҳоказолар махсус бўлим томонидан олиниб, сақлаб туриш учун темир қутиларга қўйилди. Улар яна бир марта ҳеч ким билан, айниқса, маҳаллий аҳоли билан мулоқотга киришмаслик, батальон жойлашган ердан чиқмаслик тўғрисида огоҳлантирилди.

Батальон маҳаллий вақт билан соат 18:00да бир неча АН-14, «Руслан» каби оғир самолётларга ўтқизилди. Ҳарбий техникалар ҳам жойланган ҳаво кемалари бирин-кетин, орада ўн беш дақиқа фарк билан осмонга қўтарилди.

Биринчи самолётга Ҳабиб Ҳайтов, Эркин Пўлатов ва Муродилланинг 32 нафар десантчилари чиқишди. Самолёт Тоғли Бадахшонни кесиб ўтиб, Афғонистоннинг Баграм ҳарбий аэродромига қўнди. Афтидан аэродром бундай оғир юкли самолётларга мослашмаган бўлса керак. Унинг сатҳи зудлик билан кенгайтирилгани цемент қоплама устига ётқизилган янги асфальтдан маълум бўлиб турибди, яқин атрофда яшайдиган аҳоли кўчириб юборилган бўлса керак.

Шу куни улар «сухой паёк»¹ билан овқатланишди. Взвод командирлари ўз аскарларини номма-ном санокдан ўтказдилар, уларга бириктирилган барча қурол-яроғ, техника, ўқ-дори ва бошқа юклар яна бир бор текшириб чиқилди. Шундан сўнг, батальон Қобул шахрига бориш учун маршга чиқди. Улар Қобул остоналарига келиб, Тож-Бек тепалиги остида жойлашишди.

Афғонистон Халқ Демократик Республикаси Марказий қўмитасининг бош котиби, Инқилобий Кенгаш раиси, бош вазир Ҳафизулла Аминнинг саройи шу ерда жойлашган бўлиб, батальонга ушбу қасрни афғон қуролли кучлари билан биргалликда ташқи муҳолиф кучлардан муҳофаза қилиш вазифаси топширилганди. Улар етиб келишлари билан Афғонистон қуролли кучлари вазири Ёқубий, унинг штаби аъзолари, совет мушовирлари ва бошқалар ҳозир бўлишиб, батальонни жойлаштириш тадбирини кўришди.

¹ Сухой паёк, ҳарбийларга сафарда бериладиган, қоғоз пакетларга жойланган гўштли консервалар, курук, аммо калорияли озиқалар.

Тож-Бек тепалигидаги саройга олиб борадиган йўл биттагина холос, бошқа тарафлари тик, ўтиб бўлмас тошлардан иборат бўлиб, чангалзор, ҳар хил майда чакалақлар билан қопланган, бунинг устига мавжуд сўқмоқ йўллар миналаштирилган. Батальонни пастликдаги бир вақтлар казарма бўлган ярим вайрона бинога жойлаштиришди.

1979 йилнинг декабрь ойи Қобул ва унинг атрофларида анча совуқ бўлиб, ҳарорат кечалари – 20-22 даражагача тушарди. Аскарлар сал илиқ бўлар деган умидда бушлат, адёл ва яна қўлга нима кирса, ўшани ойнаси, ҳатто роми йўқ деразаларга тутиб, ўртага бир қанча «буржуйка»ларни қўйиб жон сақлашди. Тез орада Совет иттифоқидан йиғма уйлар келтирилди-ю, аскарлар бир ҳафта ичида ўзларига чидаса бўладиган шароит яратиб олишди.

Афғонистонда ўтин ҳам муаммо экан, Қобул бозорида дарахт илдизлари, ўтинлик ёғочнинг килолаб сотилиши уларни ҳайрон қолдирди. Зудликда қўшинларни таъминлаш учун иттифоқдан машина-машина кўмир, саксовул келтирилди.

Ҳар куни тунда ҳарбий машиналарнинг моторлари совуқда музлаб қолмаслиги учун ҳар соат-ҳар соатда юргизилиб, жойида ишлатиб қўйилади, акс ҳолда улар ишдан чиқиши мумкин. Ички қўриқчилар афғон қуролли кучларининг гвардиясидан иборат, майор Ҳайтов улар билан мустаҳкам алоқа ўрнатган. Дастлабки пайтлар, тунда моторлар юргизилганда, дарҳол саройдаги прожекторлар ёниб, атроф назоратга олинади, қалъадан машина чиқиб, афғон гвардияси офицери етиб келади-да, шовкин сабабини суриштиришади. Сабаблар аниқлангач, «бош вазирнинг оромини бузмаслик», имкони борича «шовкин солмаслик» тўғрисида огоҳлантириб кетишади.

Қиш бўлганлиги учун соат ўн олтидан кейиноқ қоронғи тушар, совуқ этларни жунжиктирарди. Шу сабабли аскарларга бушлат остидан кийиш учун иссиқ пахмоқ кийимлар ҳам тарқатилди.

Декабрнинг йигирма олтинчи санаси кириб келди. Тонгда майор Ҳайтов Бобур боғига, совет ҳарбий мушовири Султон Магомедов ҳузурига чакиртирилди. Тушликкача қолиб кетган Ҳайтов қайтиб келгач, дарҳол взвод, рота командирларини ўз ҳузурига тўплади:

– Ўртоқ офицерлар, бу ерда бўладиган гаплар ўта сирли, зинҳор ҳеч кимга вақтидан олдин ошкор бўлмаслиги шарт. Мана, жангга кирадиган вақт келди, энди бизлар саройни кўриқлашимиз эмас, балки штурм билан олишимиз керак.

Ҳамма ҳайрон эди.

– Ҳафизулла Амин АҚШ Давлат департаменти ва ЦРУ¹ билан келишиб, бу ерга Америка қўшинларини киритишга қарор қилган, биз эса бунга йўл қўймаслигимиз, саройни штурм билан олишимиз шарт, – деди.

Армия фуқаролик тармоқларидан шуниси билан фарқ қиладики, бу ерда буйруқ асосий аҳамиятга эга. Офицерлар Тож-Бек қалъасининг харитаси устига бош эгишди. Атрофдан ҳужум уюштириш мумкин эмас, чунки пиёдаларга ва зирхли машиналарга қарши миналар ўрнатилган. Асосий ҳужум ўша ягона йўл орқали бўлади. Мазкур йўлнинг ўртасидан сой оқиб ўтар, совет мутахассислари унинг устидаги кўприкни таъмирлатгандилар, аммо барибир ундан икки машина бирданига ўта олмасди. Харита устида анча баҳслар бўлиб, кўп нарсалар ҳақида келишиб олинди. Бу даврда совет қўшинларининг бир полки ҳам Тож-Бек баландлигидан тахминан уч чақирим масофага келиб жойлашган, уларга ҳам худди шундай буйруқ келганди. Маҳаллий вақт билан роса соат 18:00да ҳужумга сигнал берилди.

Совет раҳбарлари Инқилобий Кенгаш раиси, Савр инқилоби раҳбари Нур Муҳаммад Таракийни ўз муовини Ҳафизулла Амин терафидан хоинона қатл этилиши ҳамда унинг ишончли вакиллари Пешоварда АҚШ Госдепартаменти ва ЦРУ ходимлари билан музокаралар олиб бораётганини сира ҳам кечира олишмас, шу сабабли уни ўртадан кўтариб, ўрнига бошқа одамни қўйишни лозим топишганди. Чехословакияда муҳожир бўлиб яшаётган Бабрак Кармал, Нур Муҳаммад Таракийнинг Совет иттифоқидан вақтинчалик паноҳ топган издошлари Абдулла Сарварий, Ширжон Маздуряр, Саид Муҳаммад Гулябзой, Муҳаммад Аслан Ватанжарлар билан келишиб, Ҳафизулла

---

¹ Марказий разведка бошқармаси.

Амин ҳукмдорлигидаги ҳукуматни йўқ қилиш ва «Савр»¹ инқилобининг иккинчи босқичи» деган даврни бошлаш режалаштирилди. Юқорида номлари мазкур бўлган шахслар Совет Давлат хавфсизлик қўмитасининг «Альфа» гуруҳи ҳимоясида декабрнинг охириларида Баграм аэродромига етказиб келинди.

Ҳафизулла Амин саройининг штурм билан олинishi, ўзининг йўқ қилиниши, Инқилобий Кенгаш раиси ва бош вазир қилиб Бабрак Кармалнинг тайинланиши билан ана шу воқеликлар ўз поёнига етди ҳамда Савр инқилобининг иккинчи босқичига киришилиб, ҳаёт ўз мароми бўйича давом этди. Ҳужумда қатнашган «Мусулмон батальони» зудликда январнинг учинчи кунда самолётларда яна Чирчиқ полигонига олиб чиқилди. Уларнинг ихтиёрларида бўлган техника ва қурооллар янги тузилган афғон ҳукуматига топширилди.

Олти ойлик тинчликдан сўнг босқинчиларга ва улар ёрдамида давлатни олган кучларга қарши қуроолли қўзғалонлар бошланиб кетди. Бу қўзғалонларнинг асосий намояндалари сифатда Сигбатулло Можаддий, Бурхониддин Раббоний, Гулбиддин Ҳикматиёр, Абу Расул Саяф, Сайд Аҳмад Ғилони, Муҳаммади ибн Муҳаммади ва бошқа дин пешволари, таниқли уламолар тарих майдонига чиқдилар. Биргина, Гулбиддин Ҳикматиёр қўл остида деярли 40 минглик мужоҳидлар қўшини бўлиб, чекланган совет қўшинларига қарши аёвсиз жангларга киришиб кетганди. Бурхониддин Раббонийнинг маслақдоши генерал Аҳмадшоҳ Масъуд ҳам кучли қўшин тўплаб, Покистондан ўзининг юрти бўлган Панжшер воҳасига босиб кириб, уни ўз тасарруфига олди, у ердан ҳукумат қўшинларини сиқиб чиқариб, ўша ерларнинг мутлоқ ҳокимига айланиб қолди...

---

¹ Савр мусулмон календарига апрелни билдиради. Гап шундаки, 1978 йилнинг савр ойида Нур Муҳаммад Таракий бошчилигида давлат тўнтариши амалга оширилиб, Сардор Муҳаммад Довуд ҳукумати ағдарилган. Шундан сўнг тузилган Инқилобий Кенгаш томонидан ўтказилган Пленумда Нур Муҳаммад Таракий ҳукумат раҳбари этиб сайланган. Ҳукуматнинг социализм ғояларига таянишига ана шу пленумда қарор қилинган.

Кўмондонлик Чирчиқ шаҳрида хизмат вазифаларини бажараётган Ҳабиб Ҳайтов тасарруфидаги батальонни тугатиш, шахсий таркибни доимий жойларига қайтаришга қарор қилган давр эди бу. Лекин, бу ишни тезлаштириш учун ҳамон Генштабдан буйруқ келмас, тирик қолган аскарлар орасида баъзи ҳолларда интизомни бузиш, ичкиликбозлик иллатлари авж олди, офицерлар қисм тез орада ўз фаолиятини тугатиши керак бўлгани учун бу нарсаларга панжа орасидан қараб келишарди.

Бўлиб ўтган дахшатли уруш аскарларнинг ёдларидан чиқмас, бир сонияда сафдошларидан ажралиш каби ҳолатлар улар руҳига қаттиқ таъсир қилган, ичкиликбозлик, тартиб-интизомнинг бўшашиб кетганига ана шу нарсалар сабаб бўлган эди дейиш мумкин.

Бир куни десантчилар Чирчиқ шаҳридаги оромгоҳда маҳаллий ёшлар билан жанжаллашиб, ур-сур қилишгач, уларга рухсатнома бериш, қисмдан ташқарига чиқиш таъқиқланди. Психолог-врачлар келишиб, уларнинг руҳий ҳолатларини текширишди ва баъзи муолажаларни қилиш учун госпиталларга йўлланма беришди. Аммо, бу чоралар сезиларли самара келтирмади. Батальон командири мунтазам Тошкентга, Туркистон ҳарбий округига қатнар, қисмнинг тугатилишини сабрсизлик билан кутар, чунки Ҳарбий академияга кириш учун имтиҳон топшириши керак эди. Эркин ва Муродилла унинг ҳузурига кириб, мурожаат қилишди.

– Ўртоқ майор, бизларга уч кун муддатга рухсатнома берсангиз, Тошкентга тушиб, синглимдан хабар олиб келмоқчи эдим.

– Сиз-ку тошкентликсиз, Аминовга ҳам рухсатнома керакми?

– Ҳа, – деди унинг ўрнига Эркин, – биз деярли бир вақтда десантчилар мактабини тугатганмиз, дўстлашиб қолганмиз, шунинг учун унга ҳам рухсат берсангиз.

– Майли, факат икки кунга жавоб бераман, чунки Абдувалиев ва Мамедовлар госпиталга ётадиган бўлишди. Сиз ҳам бўлмасангиз, десантчиларга ким қараб туради?

Икки кун синглиси, Слава амаки ва Полина опаларнинг меҳмони бўлишди. Уйлари ҳанузгача бузилмабди, демак, деворни тиклаб кетишгани яхши бўлган экан.

Аммо иккинчи куни, ҳарбий комиссариатдан бир зобит келиб, улар зудликда қисмга етиб боришлари кераклиги, шунинг учун у атайин хизмат машинасида келганлигини айтди. Апил-тапил хайрлашиб, йўлга отланишди.

Қисмга етиб келишганда ўзгача бир кўтаринкилик устидан чиқишди: аскарлар анжомларни созлаётган, рюзакларни тайёрлаётган... Ҳали госпиталга кетишга улгурмаган Абдувалиев ва Мамедовлар бир-бирларига сўз бермай, уларни янгиликдан ҳабардор қилишди:

– Хизматни яқинда борган еримизда давом эттириш ҳақида буйруқ келди. Туркистон ҳарбий округига қарашли қисмлардан батальонимиз таркиби тўлдирилар экан-да, кейин кетарканмиз, – дейишди.

Дарҳақиқат, қисмга кетма-кет ҳарбий машиналар кириб келар, уларда келган солдат, прапоршик ва офицерлар штабга кириб, ҳужжатларни расмийлаштиришарди. Рота бир ҳафта муддатда таркибини тўлдириб, шундан кейин Пўлатов батальон командири Ҳайтовга ахборот берди.

– Сиз шундай десантчиларни танлангки, жанговар ҳаракатларга, урушга тайёр бўлишсин, чунки Афғонистонда аксил-инкилобчи кучлар бош кўтарганмиш, бизлар расмий ҳукумат ҳимоясига отланиш ҳақида топширик олдик. Қолган масалалар ҳақида ўша ерга борганимиздан сўнг маҳаллий аҳволни билиб, вазиятга қараб, маслаҳатлашамиз. Ҳозир сиз ўз десантчиларингизни Тузел ҳарбий аэропортига боришга ҳозирланг. Сизлар шу бугун тунда Қобулга учиб боришингиз, батальон учун жой танлашингиз зарур, мен қолган қўшинлар билан кейинчалик етиб бораман, – деди Ҳайтов.

– Тушунарли, ўртоқ майор, бажаришга киришишга рухсат беринг, – деди Эркин.

– Эркинжон, сиз жанг кўрган тажрибали одамсиз, шунинг учун аввал сизни юборяпман. Имкони борича яхши ердан қазрмабоп жой танланг, қисмни Қобул остоналарига жойлаштириш ҳақида кўрсатма келган, Генштабдан финча уйлар, ўтин ва кўмир таъминоти ҳақида ҳам шифрограмма¹ бор. Ҳозир эса

¹ Телетайп орқали бериладиган шошилич буйруқ, топширик.

ротага озик-овқат маҳсулотлари, қурол-яроғ, мина, гранатомёт, автомат, снайпер милтиқлари, Ф-1, РГПД гранаталари ва бошқа зарур нарсаларни олиш учун икки бўлинма, «сухой паёк» учун бир бўлинма аскар жўнатинг. Ҳар битта яроғ қатъий рўйхатдан ўтказилсин, бу ҳақда махсус кўрсатма бор, омбор мудирлари ва уларнинг ишини назорат қилувчи офицерга тегишли кўрсатмалар берилган, – деди батальон командири.

Эркин қуроллар билан боғлиқ вазифани Абдувалиев зиммасига юклаб, прапоршик Семеновни озик-овқат омборхонасига йўллади. Чунки унинг иши пухталиги, зарур нарсаларни ундиришга моҳирлиги аллақачон маълум.

– Егор Мануилович, – деди Эркин, – озик-овқат омборига бориб керакли нарсаларни олинг, зарур бўлса қўшимча талабнома ёздириб, сафарда керак бўладиганларини ҳам олишга ҳаракат қилинг, у ёқда ишлар изига тушиб кетгунча оч қолиб юрмайлик.

– Хотиржам бўлинг! Тушенка, балиқ консерва, галетлардан ташқари, шоколад, дудланган колбасалар, печеньелар, котирилган сухарилар ҳам бор, мумкин бўлса, ана шуларнинг ҳаммасидан камида 500 килодан ундираман.

Семеновнинг ёши Эркиндан анчагина катта, улар Витебскдан бирга келишган. Прапоршик ўша ўқув даргоҳида шартнома асосида ишлаган, парашют спорти бўйича ҳам катта тажрибага эга – бир юз етти марта сакраганди. У ҳам Эркинга ўхшаб етимхонада тарбия топган, шу сабабли улар жуда иноклашиб кетишди.

Прапоршик катта сержант Ғаниевга озик-овқат омборхонасига бориб, талабномаларда ёзилган нарсаларни олишга буйруқ берди, ўзи эса штабнинг хўжалик-молия бўлимига йўл олди. Унинг қўлда ёзилган талабномасини кўрган интендантлик бошқармаси бошлиғи, подполковник Сускин қатъий эътироз билдирди:

– Омборхонани шип-шийдам қилиб кетмоқчимисизлар! Мен эртага бу ерда қолган қўшинни ҳам боқишим керак!

– Биз энг зарур озик-овқат маҳсулотларини сўраяпмиз. Унинг устига афғонда таъминот йўлга қўйилса ҳам, бизлар десантчилармиз, тоғ-тошларда умримиз ўтади, шунинг учун барча ке-

ракли нарсаларни ўзимиз билан олиб кетишимиз шарт. Акс ҳолда дивизия штабига, полковник Любарга мурожаат қилишга мажбурман.

Подполковник сўралган нарсаларнинг учдан бирини беришга рози бўлди.

– Раҳмат, ўртоқ подполковник, – деди Семенов ва озик-овқат омборхонасига йўл олди.

– Қуруқ раҳматингни бошимга ураманми?! – тўнғиллаб қолди подполковник.

Сускин келгуси йили заҳирага чиқиши керак эди, шунинг учун омборхона мудирлари билан келишган ҳолда баъзи ноёб маҳсулотларни шаҳардаги Ишчилар таъминоти бошқармасига жўнатиб турар, шу йўл билан мўмайгина маблағ топарди. Аскарлар ва офицерлар ошхоналари таъминоти бунақа ишлар учун жуда қулай, ҳар қанча ўғрилиқ, ўзлаштиришларни беркитиб юбориш мумкин. Айниқса, совет-афғон уруши кўзгалгандан бери буларнинг куни туғиб қолди, омборхоналарга ҳатто, кизил ва қора балиқ увилдириғи ҳам келиб турарди. Булар асосан урушга кетадиган солдат ва офицерларга мўлжалланганди, аммо улар ана шундан фойдаланиб қолишга ҳаракат қилаётгандилар. Офицер ва аскарлар эса бунақа нозик таомларни кўришмасди. Оқругдан келадиган текширувчилар яхши кутиб олиниб, совға-салом билан кузатиб қўйилар, улар ошкор бўлган қинғир ишларни ёпиб кетишарди.

Шу куни тунда яна Қобул аэропортига етиб келишди. Уларга совет ҳарбий мушовирлари Заҳириддин Муҳаммад Бобур қурган Болоисор қасрининг харобаларига яқин ердан жой кўрсатишди. Шундоққина Болоисор қасри ёнидаги ясси текисликда бу юртнинг таниқли, обрўли кишилари қўйиладиган «Шаҳидайни солиҳин» қабристони ҳам бор.

Ҳеч қанча вақт ўтган йўқ, бу ерга ғилдиракли финча уйлар келтирилиб, росмана шаҳарча пайдо бўлди. Улар шу ишлар билан машғул эканлар, батальоннинг қолган қисми ҳам Ҳайтов бошчилигида етиб келди.

Ҳабиб Ҳайтовнинг қисми асосан ҳукумат идоралари, Қобулдаги нон заводи, электр тармоқлари, университет ва бошқа

шунга ўхшаш корхоналарни муҳофаза қилди. Эркиннинг десантчи-штурмчи ротаси эса вертушка¹ларга ўтириб, мужоҳидларга қурол-яроғ етказиб берадиган таъминотчиларга қарши курашди.

Десантчилар Вертушка ёки БРДМларда жойлашиб, қурол қарвонларининг изидан тушишади, уларни тўхтатиб, имкони бўлса қурол-яроғни мусодара қилишади, агар бундай имконият бўлмаса, қўлга тушган жойида портлатиб юборишади

Чекланган совет қисмлари штабидан мунтазам равишда ахборот келиб туради, Эркин ва сафдошлари шунга қараб ҳарбий ҳаракатлар олиб боришади. Бу штаб ўз навбатида «ХАД»², «Царандой»³ каби маҳаллий ташкилотлар билан алоқада ишлайди, уларнинг айғоқчилари қайси йўллар орқали қурол-яроғ мужоҳидларга етказилаётгани ҳақида мунтазам хабар бериб турадилар.

Аммо, бу хабарларнинг аксарияти ёлғон бўлиб чиқар, шундай пайтларда борган аскарлар кучли қуролланган мужоҳидларга рўпара келиб, омонсиз жангларда талофатлар беришарди. Вертушкалар вақтида ёрдамга келмаса, ҳеч ким ортга қайтиб келмасди. Бундай вазиятларнинг тез-тез қайтарилиши совет қўмондонлигини тактикани ўзгартиришга мажбур қилди, энди олинган ахборот афғон штабида ўтирганлардан пинҳона тутиладиган, кўпроқ мустақил ҳаракат қилинадиган бўлинди.

Бир куни Парандех⁴ қишлоғига, Аҳмадшоҳ Масъуд кўшинига юздан ортиқ ҳачирларда қурол-яроғ, мина, гранатомёт ортилган қарвон келаётгани ҳақида маълумот олинди. Бу асосан совет ҳарбий разведкасининг хабари эди. Ҳатто, қарвонни олиб келаётган инсон ҳақида ҳам мукамал ахборот берилганди. Бу Абдул Вакил деган одам бўлиб, пуштунларнинг энг жангари қабиласи – сулаймонхел қавмидан эди.

Аҳмадшоҳ Масъуд ҳақида ажойиб-ғаройиб афсоналар юради. Ниҳоятда адолатли эканлиги, асир тушиб қолган со-

¹ Вертушка – Ми-8 ҳарбий вертолётларини аскарлар шундай аташарди.

² Афғон Миллий ҳавфсизлик хизмати.

³ Ички қўшинлар бўлинмаси. Ўша даврларда Ички ишлар вазири Саид Муҳаммад Гулябзой эди.

⁴ Бу музофот Панжшер провинциясига қарайди.

вет аскарларини қатл этмаслиги, ислом динини қабул қилиб, босқинчиларга қарши курашишга бел боғлаган тутқунларни мужоҳидлари таркибига олганликлари тўғрисида ривоятлар машҳур. Бу маълумотларни кимдир ёлғон дейди, кимдир рост. Лекин, мужоҳидларга қўшилиб кетган совет солдат ва офицерлари йўқ эмаслиги ҳам аини ҳақиқат эди.

Аҳмадшоҳнинг қўшинлари ўн минг атрофида, у кучли қўмондонлар қаторидан жой ола бошлаган. Унга мужоҳидлар «Шери Панжшер»¹ лақабини ҳам беришганди. Шу сабаб ҳам, Эркин бу жанговар операцияга раҳбарлик қилишни ўз зиммасига олди.

Икки взводдан иборат аскар иккита вертушкага ўтириб, Эркин Пўлатов бошчилигида учиб кетишди.

Десантчилар Парандех кишлоғидан деярли бир фарсах² масофа берига тушиб, сўнгра тоғ оралаб пиёда ҳаракат қилишди. Теварак-атроф тоғликлардан иборат, яширин ҳаракат қилишга жуда қулай. Бироқ, ҳар бир десантчининг рюкзакида 35 килограммча юк борлиги ҳисобга олинса, ҳар метр масофа қандай машаққат билан ўтилгани маълум бўлади.

Ниҳоят, улар белгиланган манзилга чиқиб боришди-да, кечаси ҳам худди кундузгидек кўрсатадиган ҳарбий дурбинлар билан атрофни кузата бошлашди. Карвоннинг йўналишига қараганда, у Панжшер воҳасининг маркази Руҳага бориш учун, совет ва ҳукумат қўшинлари кўп бўлган текисликдан эмас, тоғ йўлларида юришга мажбур эди.

Икки десантчи беш юз қадам илгарида ҳаракат қилиб, имо-ишоралар билан ҳозирча тинчлик эканлигини кўрсатиб боришарди. Душман ҳудудларида десантчилар фақат имо-ишора билан ҳаракат қилишади, сигарета чекиш у ёқда турсин, ҳатто биғ гугурт чўпини синдириш ҳам мумкин эмас.

Бир маҳал улар тоғ орасида жойлашган, атрофлари пахса девор билан ўралган кўрғонга дуч келишди. Ана шу ерда пистирма ўрнатиб, карвонни кутиб олишга тайёргарлик кўра бошлаш.

¹ «Шери Панжшер», яъни форсчадан «Панжшер шери, арслони» деб таржима қилинади.

² Фарсах, мусулмон ўлчов бирлиги, тахминан 7–7,5 км масофага тенг.

ди. Қўл пулемётлари, гранатомёт ва гранаталар олиниб, териб кўйилди. Карвон анчагина катта, уни ўттиздан ошиқ мужоҳид кўриқлаб келаётгани ҳақида маълумот олинган. Жанг омонсиз бўлиши муқаррар, шу сабабли Эркин душманга кўққисдан зарба бериб, ташаббусни аввал бошданок қўлга олишни мақсад қилди.

Орадан уч соатлар чамаси вақт ўтганда, эшак минган, маҳаллий аҳолига ўхшаб кийинган соқолли иккита одам ўтди. Уларнинг кўзлари олазарақ эди, кулоқлари динг... Душман ҳам анойи эмас, олдиндан одам юбориб, хатар бор-йўқлигини текшириб кўраётир. Десантчилар уларнинг ҳеч нарсани сезмай ўтишларига, ҳатто кўрғонни ҳам атрофлича текширишларига имкон беришди.

Ниҳоят карвон дара орасидан чиқиб кела бошлади. Эркин Сиддик, Ашур, қорақалпоқ йигити Тугелбой, гранатомётчилар билан кўрғон деворлари остида ерга ёпишиб ётишар, унинг биринчи ўт очиши жуда муҳим аҳамиятга эга эди. Агар, снаряд нишонга аниқ тегса, патрон, миналар портлаб, карвонга қаттиқ шикаст етади, кейин эса ишни пулемёт ва автоматлар билан охирига етказиш мумкин. Сиддик гранатомётдан отиш бўйича синовларда совринли ўринларни эгаллаган, яхши мерган, Эркин унга ишонади. Лекин, бунинг учун карвон эллик қадам ма-софага яқин келиши шарт, акс ҳолда нишонга уриш амри маҳол.

Карвоннинг олди олтмиш метрларга яқин келди. Учта гранатомётчи ҳам нишонга қараб туришибди, аммо Сиддик шоши-лаётгани йўқ, у хачирларга ортилган юкнинг қайси бирларида патрон, миналар борлигини дурбин билан аниқлаш билан ан-дармон ҳозир.

– Ашур, – деди ниҳоят у, – сен бешинчи, Тугелбой сен эса тўққизинчи, мен учинчи хачирни урамин. Мен биринчи снарядни отишим билан, сизлар ҳам ўт очинглар, дурустми?

– Тушундик, ўртоқ сержант, – дейишди гранатомётчилар. Карвон яна ўн беш қадамларча яқин келгач, биринчи снаряд отилди. Шундан сўнг, орадан икки сония ҳам вақт ўтмай, Ашур ва Тугелбой ҳам ўт очишди. Снарядлардан бири нишонга теккан шекилли, даҳшатли портлаш рўй бериб, қоронғу тун

ёп-ёруғ бўлиб кетди. Автомат ва пулемётлардан чиқаётган ўт, борут тутуни, миналарнинг бирин-кетин портлашлари атрофни киёмат-қоимга айлантирган эди.

Аммо, отишма бошланиши билан карвоннинг охирида келаётганлар зудлик билан ортга қайтиб, бошқа йўлга қараб кета бошлашди. Берилган маълумот ҳам нотўғри чиққан, хачирлар миқдори икки юздан ошиқ бўлиб, карвонни юзтадан кўп мужоҳид кўриқлаб келаётган эди. Икки ўртадаги қонли жангнинг охири кўринмас, тонг ёришаётган пайтда радист штаб билан алоқа ўрнатиб, ёрдам юборишларини сўради. Бу жойлар мужоҳидларга яхши таниш бўлганлиги учун улар десантчиларни куршаб олишга ҳаракат қилишар, ҳар бир тош уларга пана бўлиб хизмат қиларди. Десантчилар эса қалъа деворлари ортида ўк ёғдириб туришди.

Ўн бир жангчи ҳалок бўлди, кўплар жароҳат олишди.

Айни жанг қизиб турган вақтда вертушкалар етиб келиб, мужоҳидлар устига ракеталар отишди, сўнгра пулемётдан ўққа тутишди. Тўртта вертушка келган эди, уларнинг иккитаси жанг майдонидан ўлганларни ва ярадорларни олиб чиқиб кетишди, иккитаси эса мужоҳидларни пулемёт ўқига тутиб, ғалабани таъминлашди.

Икки йил ўтгач, Эркинни яна дивизия штабига, Туркистон ҳарбий округига қайтаришди. Муродилла ҳам у билан бирга хизмат қиладиган бўлди. Аввал уларга уч ойдан хизмат таътили берилди, Муродилла бундай фойдаланиб, Душанбега борди-ю, уйланиб қайтди. Унга Тузел аэропорти ёнидан турар-жой берилди.

Бу вақтга келиб, Эркин «Жанговар Қизил байроқ», иккита «Қизил Юлдуз» орденлари, «Жасурлиги учун», «Жанговар хизматлари учун» медаллари соҳиби бўлган, Муродилла ҳам «Қизил байроқ»дан бошқа барча мукофотлар билан тақдирланганди. Уруш кўрган, жангларда тобланган бу десантчилар дивизия штабининг доимий заҳира қисми сафида эдилар. Мабодо яна бирор жиддий топшириқ чиқиб қолса, бирор жанговар вазифани бажариш зарурати туғилса, уларга шартнома муддатини узайтириш, чўзиш мумкин эди.

Бу орада Муродилла ҳам бир кизлик бўлди, унинг онаси ва қайнонаси келишиб, деярли икки ой Тошкентда қолиб кетишди.

Хизмат ўз мароми билан давом этаётган эди, аммо орадан уч йил ўтгач, уни бошқа қисмга кўчиришга буйруқ келди. Худди шунингдек, Муродиллага ҳам Туркменистоннинг Чоржўй шаҳридаги қисмга йўлланма берилди. Лекин, улар ўзаро маслаҳатлашиб, яна Афғонистонга боришга қарор қилишди.

Бу даврда совет қисмларини афғон тупроғидан олиб чикиб кетиш шартлари хусусида БМТ вакили Кордовес билан Москвада музокаралар олиб борилаётган, жанг кўрган десантчиларга талаб катта эди. Энди фақат контракт орқали боришлари зарур, чунки ҳарбий ҳаракатлар бўлган жойда ўз хизматларини аъло даражада ўтаб келишган.

Контракт шартлари остига имзо чекишиб, яна Афғонистонга келишди. Турли қисмларда юрган Абдувалиев, Мамедов, Семеновлар ҳам яна Эркин Пўлатов ротасида хизмат қилиш иштиёқини билдиришди. Дивизия штабида уларга қуйидаги саволни беришди:

– Нима сабабдан иккинчи муддатга афғонга бориш учун рапорт бердингиз, ахир сизлар ўз хизмат вазифаларингизни бажариб бўлгансизлар. Ёки олинган орденлар, маошларингиз камлик қиляптими?

– Йўқ, йўқ, ҳаммаси яхши. Фақат бизнинг ротний яна афғонда хизматни бажариш учун чоғланган экан, биз уни яққалатиб қўймаслигимиз керак.

– У билан қанча-қанча азобларни тортмадик! Ҳақиқий офицер у, бунинг устига олижаноб инсон. Бунақаси ҳали онадан туғилмаган!

– Ўзи учун ҳеч қачон енгиллик истаган эмас: жангга биринчи бўлиб қиради, қурбон бўлганларни, ярадорларни вертушкага ортмасдан ҳеч қачон майдонни тарк этган эмас. Бизники жанговар дўстлик! Сизлар эса, кечирасизлар-у, уруш кўрмагансизлар, буни тушунмайсизлар. Шунинг учун, берган рапортларимизнинг ижобий кондирилишини сўраймиз.

– Рапортларингиз ижобий кондирилди. Узоғи билан бир йилда совет қўшинлари афғондан чикиб кетишлари керак, шунинг

учун қўшинлар муҳофазасини ташкил этишга десантчилар юборишимиз зарур эди, қайтанга яхши бўлди, – деди штаб майори мийғида кулиб.

Эркин Пўлатовнинг ротаси бу гал Бадахшон пойтахтидан ўттиз чақирим узоқликда, чиқиб кетган 191-моторлаштирилган ўкчи полк казармаларига жойлашди. Энди бу ротани «Мусулмон батальони» деб бўлмас, чунки унинг сафида рус, украин, мордвин, грузин, тожик, ўзбек, туркман, қирғиз ва козоқ миллатига мансуб аскарлар бор. Форс тилини биладиган тожиклар кўпчиликни ташкил этади. Чунки, Бадахшонда асосан туркийлар ва форсийзабон миллатлар яшайди. Ротанинг асосий вазифаси Афғонистондан олиб чиқиб кетилаётган қўшинларни муҳофаза қилиш, зарур бўлган тақдирда жангга кириш эди. Десантчи-штурмчи бўлинмаларнинг қадрини совет генерал ва офицерлари билиб қолишган, ҳар қандай мушкул вазифаларни уларнинг зиммасига юклашади. Баъзи вақтларда бошқалар эплай олмайдиган жанговар вазифаларнинг бу йигитлар томонидан шараф билан адо этилиши уларга бўлган ишончни кескин ошириб юборган.

Энди совет қўшинлари фақат мужоҳидлар томонидан жиддий хавф туғилгандагина жангга киришар, бошқа вақтларда эса ҳаётий зарур бўлган йирик саноат корхоналари, электр станциялари каби иншоотларни муҳофаза этиш билан шуғулланишарди.

Бу даврга келиб, расмий ҳукумат фақат шаҳарларда қолган, провинцияларда жойлашган қишлоқлар эса муҳолифат қўлида эди. Доктор Нажибулло совет қўшинларининг чиқиб кетишларига қарши бўлса-да, аммо муҳолифлар билан ҳисоблашишга, уларнинг талабларини қондиришга мажбур, чунки маҳаллий аҳолининг норозилиги кундан-кунга ошиб бормоқда.

Бунинг сабаблари жуда кўп. Ва ушбу сабаблардан бири диний омилдир. Ислоҳ Афғонистонда яшайдиган халқларнинг қон-қонига сингиб кетган, советларнинг ўзи ва улар ёрдамида ҳукумат ўрнатган кучлар ана шу омилни эътиборга олмай хато қилдилар. Афғонистонликлар бу юртда совет турмуш тарзининг жорий этилиши, кўчаларга коммунистик шиорлар, дохийларнинг суратлари осиб ташланиши, ҳар хил клублар очилиб, у

ерда кечалар ўтказилиши каби ишларни қабул қилмадилар. Бунинг устига уламолар таъқиб қилинди. Ҳолбуки, кишлоқларда илмли одамлар фақат муллалар бўлиб, аҳоли ўзининг қувончлари ва ташвишлари билан ана шу кишиларга мурожаат қилади. Доктор Нажибулло вақти келиб дин пешволарини, улар орқали бутун халқнинг кўнглини олиш сиёсатини тутди, бироқ, унга ишонмадилар, биродарқушлик уруши олови пасайгани йўқ.

Афғонистонда танчликни тиклаш, чекланган миқдордаги совет кўшинларини икки босқичда олиб чиқиб кетиш масалаларини муҳокама қилиш учун Қобулга собиқ иттифоқ Ташқи Ишлар вазири Шеварнадзе ташриф буюриб, доктор Нажибулло ва мухолифат кучлари билан музокараларни бошлаб юборди. Кўшинларни биринчи босқичда олиб чиқиб кетишни шарқий-жанубий провинциялардан бошлаш ҳақида келишиб олинди. Чунки бу кўшинлар Покистоннинг Пешовар шаҳрига яқин минтақаларда эдилар, Покистон ҳукумати мужоҳидларни қўллар, унинг ҳудудида 1,2 миллион афғон муҳожирлари яшарди. Чегарага яқин жойларда мужоҳидларнинг ўттизга яқин машғулот лагерлари мавжуд. Уларда инструкторлик вазифасини Саудия Арабистони, Покистон ва бошқа мамлакатлардан келган зобитлар бажаришади. Хуллас, вазият ниҳоятда мушкул, чигал, агар совет кўшинлари олиб чиқиб кетилмаса, қурбонлар миқдори кўпайиб боравериши муқаррар. Чунки қаршилик тобора кучайиб бораётган, энди урушнинг дастлабки даврларида урушга аралашмаган деҳқонлар, оддий ишчилар, хуллас, ўрта бўғин фуқаролари ҳам босқинчиларга айланиб борар, доктор Нажибуллонинг ҳукумати совет кўшинлари чиқиб кетиши билан кучсизланиб қолган эди.

Доктор Нажибуллонинг ҳукумати совет кўшинлари чиқиб кетгандан кейин ҳам икки йил сақланиб қолди. Унинг саъй-ҳаракатлари билан қуролли кучларда ислохотлар ўтказилиб, миллий армия анча-мунча кишлоқлар, йирик аҳоли пунктларини мужоҳидлардан тортиб олишга муваффақ бўлди. Бунинг асосий сабаби мужоҳид кучлар орасидаги турли оқимлар, ҳаракатлар, жамиятлар, фирқаларнинг ўзаро қарама-қаршилиги, лидерлик, тахт учун омонсиз курашлар эди.

Февралда мужохидлар чиқиб кетаётган кўшинларга қарши хужумларни кучайтиришди, мақсад – уларнинг қурол-яроғи, ҳарбий техникаси, самолёт ва вертолётларини олиб қолиш эди. Аҳмадшоҳ Маъсуднинг бу ҳаракатларга қарши туриши, совет аскарлари чиқиб кетаётган ҳудудларни, айниқса, кучли хавф остида бўлган Салаш доvonини ўз навқарлари билан кўриқлаб, советларнинг омон-эсон чегарага етиб олишлари учун имкон яратиши муқолиф кучлар қаршилигини кучайтириб юборди. Бу иш учун совет қўмондонлиги ўз вақтида Аҳмадшоҳга миннатдорчилик билдирган эди. Маъсуднинг советлар олдига қўйган талаби битта эди: улар бу юртни тарқ этсалар бўлди. Бу орада Шеварнадзе тинчлик ҳақидаги шартномага имзо чекканига қарамасдан ҳарбий авиация Нажибуллонинг илтимосига биноан Панжшер воҳасини бомбардимон қилиб, қулини қўққа совурди, бироқ, «Шери Панжшер» мардлик қилиб, совет кўшинларининг эсон-омон бу юртдан чиқиб кетишларига шарт яратиб берди.

1992 йилнинг савр ойида муқолифат кучлари ҳукумат кўшинларини тугал тор-мор этиб, мамлакат тақдирини ўз тасарруфларига олишди. То Лойя Жирға¹ ўтказилгунча ҳукумат раҳбари қилиб, Афғонистонда хурмат-эътиборга лойиқ жамоат арбоби Сигбатулло Мажиддий тайинланди. Унинг вақолати уч ой бўлиб, шу давр ичида Лойя Жирға ўтказилиши, Президент, Бош вазир ва ҳукуматнинг бошқа аъзолари тасдиқланиши назарда тутилганди. Уч ой етарли бўлмай, вақтинча ҳукумат беш ой юрт сўради. Ниҳоят Лойя Жирға ўтказилиб, унда Бурхониддин Раббоний Президент, Гулбиддин Ҳикматиёр Бош вазир, Мудофаа вазири қилиб эса Аҳмадшоҳ Маъсуд сайланди. Мамлакат «Афғонистон Ислон давлати» сифатида жаҳон хариталарига киритилди.

Аммо, Афғонистонда шундан кейин ҳам тинчлик қарор топмай, турли гуруҳлар билан ҳукумат кўшинлари ўртасида мунтазам тўқнашувлар юз бериши давом этаверди. Унинг

¹ Умум қабила оксоқолларининг анжумани. Бу йиғин энг юқори олий орган бўлиб, Президент, бош вазир ва ҳоказо лавозимларга номзод тайинлаш ҳуқуқи берилган.

устига жаҳонда етиштириладиган гиёҳванд моддаларнинг деярли ярмидан ортиғи ана шу ҳудудда ўстирилиб, ташқи дунёга экспорт қилинади. Бу эса, албатта, жаҳон аҳлини ташвишга солмасдан қўймасди, гиёҳванд моддаларга ўрганган, айниқса, героин¹ истеъмол қилаётган кишиларнинг ҳаёти не азобларда ўтиши, кўпинча эса бевақт хазон бўлиши барчага маълум ҳақиқатдир.

Бу захри қотилнинг йўлини тўсиш албатта зарур эди.

БМТнинг махсус ассамблеясида ушбу масалалар кўрилиб, афғон героини, нашасига қарши кескин курашиш бўйича махсус резолюциялар қабул қилинди. Бироқ, кўрилган чоралар билан Афғонистонда кўкнор, наша етиштиришни тўхтатиб бўлмади. Ишсизлик шу даражагача боргандики, мамлакат аҳолиси тирикчилик ўтказиш учун ҳам бу иш билан шуғулланишга мажбур эди. Панж чегара заставасида Тожикистон, Ўзбекистон ҳудудига героин моддаларини олиб ўтиш ҳоллари тез-тез қайд этилади, Афғонистон фуқаролари қўлга олиниб, турли муддатларга қамоқ жазоларига ҳукм қилинади, лекин бу уринишларнинг миқдори ортса ортиб борадики, камаймайди.

Иттифоқ сочилиб кетгач, пайдо бўлган мустақил давлатлар мазкур офатга қарши курашни мустақил равишда олиб борадиган бўлдилар. Тожикистондаги фуқаролар урушининг охири кўринмасди. Шу туфайли, Афғонистондан оқиб келаётган гиёҳванд моддаларнинг йўлини тўсиш учун Россия армиясининг 201-дивизияси жалб этилди.

Шунга қарамай, афғон героини бутун ер шаридаги давлатларнинг раҳбарлари учун бош оғриғи бўлиб қолаверди. Бу захри қотил нафақат Европа, Осиё, ҳатто Америка қитъаларига ҳам етиб бориб, Лотин Америкасида етиштириладиган гиёҳванд моддаларни бозордан сиқиб чиқара бошлади. Чунки, афғон героини кучлироқ кайф беради, у тоза кўкнори сутидан тайёрланади. Афғон героинига қарши нафақат Интерпол, балки, МДХ давлатларида тузилган турли ташкилотлар ёрдамида курашиш

¹ Кукун ҳолига келтирилган кўкнори сути, афғонлар уни “терьяк” деб аташади.

йўлга кўйилди. Уларга ана шу минтақаларда мустақил ҳаракат қилиш, ҳамда ана шу давлатларнинг жиноятга қарши курашувчи ташкилотлари билан ҳамкорликда ишлаш вазифаси топширилди.

Мустақил республикалар Президентларининг розилиги билан Москва шаҳрида «Бюро координации» – «Мувофиқлаштирувчи кенгаш» деган халқаро ташкилот тузилиб, у «Интерпол» билан ҳамкорликда ишлай бошлайди. Унга Интерполдан Жан Поль кооптация¹ қилинди. Бу ташкилотга МДХ давлатларидан энг яхши изқуварлар, Ички ишлар ва хавфсизлик хизматининг тажрибали вакиллари жалб этилди. Республикаларнинг пойтахтларида уларнинг шўба идоралари тузилиб, раҳбарият томонидан фаолиятлари мувофиқлаштириб борилиши назарда тутилди.

---

¹ “Кооптация”, яъни шу ташкилотга вакил қилиб юборилган шахс. Унинг ваколати доирасига хориж давлатларида яшириниб юрган турли жиноий шахсларга нисбатан халқаро қидирув эълон қилиш, уларни жиноят қилган ерларига депортация қилиши, яъни қайтариш каби масалалар кирарди.

V ФАСЛ ВАТАНГА ҚАЙТИШ

Россия мустақил давлат бўлгач, собиқ Давлат хавфсизлиги хизмати хузурида ташкил топган «А» гуруҳи тугатилиб, гуруҳ аъзоларига, уларнинг хизмат ва офицерлик муддатларидан келиб чиқиб, пенсия тайинланди. Подполковник Эркин Пўлатовга собиқ совет армиясида хизмат қилган даври, икки марта Афғонистонда бўлганлигини назарда тутиб, 75 минг Россия рубли¹ миқдорига нафақа тайинланди. Эркин нафақанинг 50 мингини кизи Лайлони тарбиялаш учун ўтказилиши лозимлиги ҳақидаги ҳужжатни нотариусда тасдиқлатиб, нафақа фондига, яъни янги тузилган Россия Федерал хавфсизлик хизмати (ФСБ)нинг кадрлар бўлимига топширди ва она юртига қайтиш тараддудини кўра бошлади. Лекин, аввал Псковга бориб, кизини кўриб келди.

Қизи дарҳол уни кучоклаб олди. Эркин унинг юз-кўзларидан ўпар экан, худди Ленани кўргандек бўлди. Лайло ҳам уни жуда соғиниб қолган экан, муштдеккина қизча бўлса-да, катталардек мушоҳада қилар, юракни эзиб юборадиган гапларни гапирарди:

– Дада, энди ҳеч қаерга кетмайсиз! Биласизми, доим сура-тингиз билан гаплашаман... На онам, на сиз борсиз ёнимда!

Шу куни у Эркиннинг тиззасидан тушмади. Кечқурун Лайлони ухлатганларидан сўнг, Эркин сўз бошлади:

– Дада, мен Ўзбекистонга қайтмоқчиман, бу ердаги ҳарбий хизматим якунига етди. Тошкентга бориб, ишга жойлашгандан сўнг келаман. Унгача мана бу ҳужжатларни сизга бериб кетаман, унда нафақамдан ҳар ойда 50 минг рублини Лайлонинг ҳисобига ўтказиш қайд этилган.

Гаврил амаки хотинига қараб олди-да, деди:

– Лайлони бизга қолдириб кетганингиз маъқул, чунки борганингиздан сўнг уйланасиз. Қизчанинг тақдири нима бўлади? Бизга қизимиз ўрнига қиздай бўлиб қолди. Ҳали куч-қувватимиз бор, қолаверса сиз ёрдам берарсиз. Амаллаб катта қилиб олармиз, – деди. Қайнонаси ҳам кўзларини жавдиратиб ялин-гандек илтимос қила бошлади:

¹ Ўша даврларда 1 АҚШ доллари 6 Россия рублига тенг бўлган.

– Эркинжон, мана шу маъкул. Лайлони бизга ташлаб кетинг. Биз ҳам ёлғизмиз, унга жуда ўрганиб қолдик. Сиз келасиз, келишнинг иложини қилолмасангиз, ўзимиз Тошкентга олиб бориб, меҳмонингиз бўлиб қайтамиз. Соғинтириб қўймаймиз бир-бирингизни. Сиздан илтимос, бизларни айирманг.

– Йўк, йўк, ўзим келиб, хабар олиб тураман, хотиржам бўлинглар, – деди ноилож Эркин.

Мирободдаги уйлари бузилгани учун синглизиси ва куёви вақтинчалик унинг уйида яшаб туришганди. Кейинроқ уларга шу бозор атрофида қурилган кўп қаватли янги бинодан уй берилди. Бўшаб қолган Эркиннинг хонадонига эса бир оилани ижарага қўйишди.

Эркин синглизига юборган хатида нафақага чиқаётганини, яқин кунларда бориб қолишини ёзган эди, унинг келишига ижарачилар ҳам хонадонни бўшатиб, кўчиб кетишга ҳозирлик кўраётган эканлар. Ниҳоят у қадрдон шаҳарга етиб келди. Дастлаб синглизининг хонадонига борди, улар билан омон-омон дийдорлашиб, алламаҳалгача гаплашиб ўтиришди. Кейин шу ерда бир кеча тунаб, эртаси куни ўз уйига кетишга чоғланди.

Слава амаки ва Полина опалар анча қариб қолишган, уларга синглизиси турган бинонинг биринчи қаватидан икки хонали уй берилганди. Эркин синглизидан бу гапни эшитиб, уларни ҳам бир йўқлаб кетишни кўнглига тугди. Анчагина мункиллаб қолган қариялар Эркинни кўриб бироз эсанкираб қолишди, кампир кучоқ очиб сўрашар экан, кўз ёши ҳам қилиб олди. Бир-бирига суянчиқ, юпанчиқ бўлиб қолган бу икки қария хурсандлигидан типирчилаб Эркинни астойдил меҳмон қилишга уринишарди. Айниқса, кампир тиниб-тинчимас, ҳали у, ҳали бу егуликлар пишириб келарди. Эркин олиб келган майда-чуйда совғалардан бериб, уларнинг ҳам кўнглини овлади. Оқу қорани кўп кўрган, меҳнату машаққатда тобланган, ҳар қандай вазиятда ҳам бир-бирига бўлган меҳр-муҳаббатини йўқотмаган бу чол-кампирнинг озгина эътибордан бошлари кўкка етди, уни ўз тилларида самимий дуо қилишди.

Уйига келиб Эркин бирма-бир ҳамма хоналарга кириб чиқди, хизмат юзасидан ҳали у, ҳали бу манзилга кўчиб кун кўр-

ган, бу йўлу манзилларда не-не аччиқ-чучукни татиб кўрган Эркин ниҳоят шу уйда бир маромда ҳаёт кечирешини ўйлаб енгил тортди, юз-қўлини ювиб чиқди, ижарачилардан сўнг яғри чиқиб, анча «уришиб» қолган икки кишилик ўринга чўзилди. Бу уй, бу жиҳозлар унинг бахтли кунларига гувоҳ бўла олмади. Яхши ниятларда олинган бу ўриннинг ярми бўш, Эркиннинг айрилиқдан зада бўлиб-бўлиб барига кўниккан қалби каби абгор...

Шу каби узук-юлук хаёллар билан ётган Эркин сал ўтмай қаттиқ уйқуга кетди.

Эртаси куни тушга яқин Слава амаки ва Полина опалар кириб келишди.

– Эркинжон, сынок, яхши дам олдингми? – дея гоҳ русча, гоҳ чала ўзбекча гапирарди Полина кампир. – Бўла қол, мана бу пирожкиларни иссиғида еб олгин, абед ҳам бўлиб қолди-ку!

– Энди уйланишинг керак, – гапни илиб кетди Слава амаки, – синглинг ва куёвинг бизни ана шу масалани ҳал қилиш учун юборишди.

«Бечора кампир, жуда куйди-пишди-да, эрталабдан менинг ғамимни еб пишир-куйдирга уннаган бўлса керак», деб уйлади Эркин. Кейин чолнинг дадил-дадил гапларидан, уйланиш ҳақидаги таклифидан бироз хушёр тортди.

«Умринг узун бўлгурлар, анча қариб, киртайиб қолишган бўлса ҳам, жағ бутун, юракларидаги жаҳду шиддат ўша-ўша! Уйланинг дейди-ми!?»

– Амаки, мен уйланганман, – деди Эркин баланд овозда. Чолнинг кўзлари катта-катта очилиб, хайрат билан тикилди.

– Уйланганман дейсанми?

– Ҳа, шундай, аммо хотиним оламдан ўтиб қолди, бир қизим бор, ҳозир Псковда. Қайнотам билан қайнонам уни менга бе-ришмади.

Эркин ҳамма гапни уларга сўзлаб берди.

– Ҳарҳолда, бундан буёғига бўйдоқ бўлиб юрмассан, кетган кетди, қолганлар яшаши керак, – деди Полина кампир.

– Хўп-хўп, уйланиш бўлса қочмас, аввал бир юмушнинг бошини тутай, сўнгра ўйлаб кўрамиз.

Хуллас, Эркин иш излаб, кўп жойларга борди, аммо ҳарбийликдан бошқа кори-хунари йўқлиги учун тузукрок иш топа олмади. Ниҳоят, ҳарбий соҳага яқин бўлган «Ватанпарвар» ташкилотига ишга жойлашди.

Олдинлари «ДОСААФ» деб юритилган бу ташкилот янги ном билан қайта ташкил этилаётган, ташкилий ишлар, югур-югурлар етарлича эди. Эркин кун бўйи ишда қолиб кетарди. Яна у парашют спорти бўйича инструкторлик вазифасини ҳам бажарар, гарчи бу соҳанинг ўз усталари бўлса ҳам, унинг маслаҳатларини жон деб қабул қилишарди. Тажрибаси бор одам эмасми, унинг ёрдами, йўл-йўриқ ва маслаҳатлари албатта қўл келарди спортчиларга.

Ҳар йили таътил вақтида ёки байрамларда уни ҳам Москвага – байрам тадбирларига таклиф этишарди. Бир сафар совет кўшинларининг Афғонистондан олиб чиқилиши муносабати билан Москвада тадбир бўладиган бўлди. Уни ҳам мазкур тадбирга таклиф этишди, шу баҳона Москвага, у ердан нари Псковга борадиган бўлди. Бир йўла қизини кўриб, у билан дийдорлашиб қайтди. Ота-бола бирга шаҳар айландилар, эсдалик учун расмларга тушдилар.

Эркин курулдош дўсти Муродиллани ҳам кўп соғинарди. У ҳам жуда оқибатли йигит эди. Душанбедек жойдан йилда икки-уч марта келар, икки дўст мириқиб суҳбатлашишарди. У илк бор Тошкентга келганида, Эркиннинг синглиси ва куёви ҳам ташриф буюришди. Шойиста ош қилди. Анча вақтгача суҳбатлашиб ўтиришиб, сўнгра эр-хотин уйларига кетишди. Муродилла билан Эркин иккови алламаҳалгача гурунглашиб ўтиришди.

– Хўш, капитан, нима иш билан шуғулланаяпсан? – деб сўради Эркин дўстидан.

– Ҳозир кўплаб фирмалар, кичик корхоналар очилмоқда, шунақа фирмалардан бирида иш бошқарувчи бўлиб ишламоқдаман. Россия – Тожикистон кўшма корхонаси. Ойлигим ёмон эмас, пенсияга қараб қолганим йўқ. Тез орада бирор «иномарка» сотиб олмақчиман, шунга яраша маблағ йиғиб қўйганман. Ҳозир иккита қизлик бўлдик, Робия уйда, ишламаяпти, – деди Муродилла.

– Яхши, яхши соғ бўлишсин.

– СССР тарқалиб, бизлар мустақил бўлгач, рус биродарларимиз кўчиб кетишди, менга уч хонали уй ажратилгани билан, бир кунимга ярар деб кўчиб кетаётганлардан арзон-гаровга ўн тўрт сотихли ҳовлини сотиб олдим, олтита хонаси, айвони бор. Ҳаммом ва ошхонани бузиб ташлаб, қайта қурдим.

– Хўш, бирга хизмат қилганлар билан хабарлашиб турибсанми?

– Албатта, албатта, Абдувалиев, Мамедов, Семенов деган оғайнилариимиз бўларди, эсингдами? Зўр йигитлар эди-да, омон бўлгурлар. Шулар билан хат ёзишиб тураман, ким хат ёзса, албатта жавоб бераман, жаноби подполковник, – деди ҳазиллашиб Муродилла.

Муродилланинг корхонаси руслар билан ҳамкорликда тузилгани учун у хизмат сафари билан Москвага тез-тез учар, аксарият рейслари Тошкент орқали бўларди. Баъзан қайтишда ҳам Тошкентга тушиб ўтарди. Эркин охирги сафар хизматдан қайтаётганида Москвадаги «Берёзка» дўконидан видеомагнитофон сотиб олганди. Икковлон бирга бўлишди дегунча кечкурунлари янги хориж ва рус фильмларини томоша қилишарди. Бири у дер, бири бу дер, ишқилиб кўрган фильмлари хусусида ҳар бирининг ўз фикри бор эди, шу йўсинда муҳокама, мунозара қилиб ўтиришар, сира зерикишмасди. Бир гал шундай фильмлардан бирини кўриб ўтириб иккаласининг ҳам хуноби ошди. Режиссёру операторларнинг ношудлигидан гап очилиб қолди. Нима эмиш, полиция ходимининг бир ўзи биттагина тўппонча билан бир гуруҳ қуролланган босқинчиларга қарши курашиб, уларни енгиб чиқармиш...

– Бўлмаган гап...

– Ола! Роса обқочишибди-ку!

– Ротний, биласанми, «Координация бюроси»да ишлашга таклиф қилишмоқда мени, нима дейсан? – деб сўради жиддий киёфада Муродилла.

– Хўш, нима билан шуғулланасан у ерда, қандай ваколатларинг бор? – саволга савол билан жавоб берди Эркин.

– Асосан гиёҳвандликка қарши курашувчи ташкилот. Хабаринг бордир, қатор Европа мамлакатларидан, ҳатто Америка

китъасида жойлашган давлатлардан ҳам у ерларга афғон героини узлуксиз етказиб берилаётгани ҳақида ташвишли хабарлар келмоқда. У ерларда бўлганим ва зобитлигим учун ана шу ташкилотда хизмат қилишга таклиф этишяпти. Қулайлиги яна шундаки, мен Россия-Тожикистон кўшма корхонасида ишлаяпман, иш баҳонасида Москвага бориш ва бир ўқ билан икки куёни уриш мумкин, – деди Муродилла.

– Менимча, бунинг ортида катта амалдорлар турган бўлса керак... «Гиёҳ»лар қандайдир йўллар билан Россияга, у ердан Европага ўтказилиб, сўнгра Америкага экспорт қилинаётгани бор гап... бу ўз-ўзидан бўладиган иш эмас, бу ишнинг бошида каттаконлар қайнаётгани рост, оғайни, акс ҳолда...

– Менимча ҳам шундай, чунки соҳа мутахассисларининг гапларига қараганда, улар бир неча бор ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга ҳатто Тожикистон Миллий хавфсизлик хизматига ҳам мурожаат қилишган, аммо бу ҳеч қандай натижа бермаган, – деди Муродилла.

– Балким бу афғон героини эмасдир.

– Йўқ, йўқ, бу гиёҳванд моддалар афғон тамғаси билан жаҳон бозорига чиқарилмоқда, улар ҳам бошида шундай хулосаларга келганлар, аммо лаборатория таҳлиллари буни исботлаган. Ундан ташқари, афғонда етиштириладиган кўкнори бошқаларига нисбатан кучли терьяк¹ бериш хусусиятига эга, ана шунга кўра, у ерларда саноатлаштирилган лаборатория ва фабрикалар ишлаяпти, деган хулосага келинган.

– Демак, сени шу туфайли бу ишга таклиф қилаётган эканлар-да, чунки афғонда хизмат қилгансан, у ерларни миридан сиригача биласан, шуни ҳисобга олган улар, – деди Эркин.

– Худди шундай, ротний, энди эртага сенга бир «сюрприз» тайёрлаб қўйганмиз, – деди Муродилла бошқа мавзуга ўтиб.

---

¹ Терьяк, яъни қора дори. Буни олиш учун кўкнори қобиғи пишиб етилиш даврида учи ўткир асбоб, одатда устара билан ҳар жойидан қирқилади, сути оқиб кетмаслиги учун дока билан бир неча қават қилиб ўраб қўйилади, натижада сут оқиб, унга йиғилади. Сўнгра йиғиб олиниб, лаборатория шароитида юқори босим остида суюқ қисми парлатиб юборилади, фақат қуқуни қолади.

Эркин сюрпризнинг нима эканлигини ўйлаб-ўйлаб, ахирги эртага туғилган кунни эканлигини эслади. «Балки шу муносабат биландир, сюрприз деганлари. Сюрпризнинг тагига етиб турган бўлса-да, Эркин сир бой бермади.

– Хўш, қандай сюрприз экан? – деб савол берди.

– Бу ҳозирча сир, – деди ҳазиломуз Муродилла.

Эртаси кунни пайшанба эди. Эркин хизматга бориши зарур, у ҳеч қачон сабабсиз ишга бормай қолмаган, ҳар доим ҳарбий интизомга риоя этарди.

Мана киркни ҳам уриб қўйибди. Эртага албатта синглиси билан куёви, яна Полина кампир чоли билан қутлагани келишади. Чиройли дастурхон қилиш керак албатта!

Оғайнилар ётишга тайёрланишди.

Эрталаб куролдошлар ёмғир остида ярим яланғоч бўлиб, югуришди, гимнастика машқларини бажаришди. Сўнгра ювиниб-тараниб, энди нонуштага ўтиришганда, эшик кўнғироғи чалинди. Бўсағада синглиси билан Полина кампир турарди, уларни ичкарига таклиф этди.

– Сен бафуржа ишингга бориб келавер, – деди Полина кампир, – биз уйни тозалаб, дастурхонни тахт қилиб қўямиз.

– Акажон, туғилган кунингиз билан табриклайман, – деди синглиси ва юзидан ўпиб қўйди.

Улар иккита сумка кўтариб келишганди, Эркиннинг хайрон бўлиб қараганини пайқаган Полина кампир изоҳлай кетди:

– Сен бўйдоқ бўлиб яшашга ўрганиб қолгансан, шунинг учун керакли матоҳларни олиб келдик, ҳозир амакинг стол ва бир қанча стулларни келтиради, чунки ошхонангдан бўлак ўтиришга жой ҳам йўқ уйингда.

Эркин бир нарса деб эътироз билдиришга ожиз эди, чунки чинданам меҳмонхонасида ойна пардаси ва битта гиламдан бошқа ҳеч нарса йўқ эди. У спартанча ҳаётга кўникиб кетган, агар зарурат туғилмаса, меҳмонхонага қадам ҳам қўймасди. Келган меҳмон билан доимо ошхонада гаплашарди.

Эркин Муродилла билан кечга қадар хайрлашиб, ишхонага кетди.

«Ватанпарвар»да асосан ҳарбийда ишлаган ва нафақага чиққан одамлар хизмат қиларди, аёллар кам, борлари ҳам хисобхонада фаолият олиб боришарди.

Соат ўнларда барча ходимлар мажлислар залига тўпланди. Эркинни ва яна бир ҳарбидан келган зобитни табриклашди. Унинг ҳам туғилган куни экан. Эсдалик совғасини топширар экан, ташкилот раҳбари, полковник Ашуров унинг қулоғига:

– Эркин, сиз бугун озодсиз, уйингизга боринг, – деб аста шивирлаб қўйди.

Ҳамма тарқалгач, Эркин ҳам ўз ишига шўнғиб кетди. Буни кўрганлар:

– Эркин ака, бу ерда ўралашмай, уйингизга борсангиз-чи, акс холда меҳмонлар зерикиб қолишади, – дейишди.

– Қанақа меҳмонлар, бир-иккита яқинларим ва бир ўртоғимдан бошқа... улар ҳам...

Ходимлар индамай қўя қолишди. Орадан бирор соат ўтгач, муовинлардан бири кириб келди:

– Эркин Пўлатович, бугун сиз ишдан озодсиз, уйингизга боринг, меҳмонларингиз кутиб қолишди, – деди ҳарбийларга хос оҳангда қисқа ва лўнда қилиб. Муовиннинг ҳарбий унвони Эркинникидан юқори бўлгани учун:

– Хўп бўлади, ўртоқ полковник! – деди.

Эркин буни буйруқ деб қабул қилди-да, бўйсунди. Кўчага чиққач, ўзича «қандай меҳмон бўлиши мумкин» дея ўйлай бошлади. Автобусга ўтириб, манзилга етиб боргач, уйи олдида Фарғона рақамли «Жигули» ва Жанубий Қозоғистонга тегишли бўлган «Жип-Чероки» автомашиналари турганлигини кўрди. «Қўни-қўшниларникига бирортаси келгандир-да,» деган ўйда иккинчи қаватга кўтарилди. Уйнинг ташқи эшиги очиқ эди. Ичкаридан гўнғир-гўнғир овозлар эшитиларди. Пойгакда бир талай пойабзал тартиб билан тахлаб қўйилганди. «Ёппирай, қандай қилиб, шунча одам йиғилиши мумкин», деб ўйлади у. Йўлакда эндигина иккинчи синфга кўчган Моҳинур ҳўл латта билан полни артаётганди. Моҳинур – унинг жияни. Жуда қақажон, маҳмадона кизалок. Жиянлари уни «ака» деб чақирришга ўрганишган, шу сабабли Моҳинур ҳам: